

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અમદાવાદ ખાતેની ગુજરાતની ઉચ્ચ ન્યાયાલયમાં
વિશેષ દીવાની અરજી (૨૬ થવા માટે) નં.૧૯૧૯ વર્ષ ૨૦૧૫

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી. જે. બી . પારડીવાલા

૧ શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવા માટે મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે ?
૨ પત્રકારને બતાવવામાં આવે કે નહીં?.
૩ શું તેમના સ્વામીઓ ન્યાયી નકલ જોવા માંગે છે ચુકાદો?
૪ શું આ દાવો નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સામેલ છે બંધારણના અર્થઘટન અંગેનો કાયદો ભારત કે તેના હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ આદેશ ?

આશા દીનેશ જશુ તલસાણીયા (દેવી પુજક)
– વિરુદ્ધ – ગુજરાત રાજ્ય

ઉપસ્થીતી :

હા.કો. કા.સે. સમીતી વતી વકીલ – અરજદાર નં. ૧ માટે
શ્રી પ્રતીક બી. બારોટ, અરજદાર નં. ૧ માટે
સરકારી વકીલશ્રી – પ્રતીવાદી નં. ૧ માટે

કોરમ: માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા

તારીખ: ૧૬/૦૪/૨૦૧૫

સી.એ.વી. – ચુકાદો

૧. બે મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નો – એટલે કે

૧) શું ગર્ભ એક માનવ છે જેને જીવનનો મૂળભૂત અધિકાર છે– અને

૨) શું કોઈ સ્ત્રીને ગર્ભપાત કરાવવો કે નહીં તે પસંદ કરવાનો અધિકાર છે – કથિત બળાત્કારનો ભોગ બનેલી પીડિતા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી આ રિટ અરજીમાં મારા વિચારણામાં આવો, જે આજે લગભગ ૨૮ અઠવાડિયાની ગર્ભાવસ્થા ધરાવે છે.

૧. ભારતના બંધારણની કલમ-૨૨૬ હેઠળ આ રિટ અરજી દ્વારા, અરજદાર – કથિત

બળાત્કારનો ભોગ બનેલી વ્યક્તિએ નીચેની રાહતો માટે પ્રાર્થના કરી છે:

"(એ) આ અરજી સ્વીકારવી અને મંજૂરી આપવી;

(બી) ૨૬.૦૩.૨૦૧૫ ના રોજ ધંધુકાના વિદ્વાન મુખ્ય સિવિલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા વાંધાજનક આદેશને રદ કરવો અને બાજુ પર રાખવો અને વધુમાં અરજદાર-પીડિતને ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની પરવાનગી આપવા માટે ખુશ છું કારણ કે ગર્ભાવસ્થા ચાલુ રહેવાથી અરજદાર-પીડિતને ગંભીર ઈજા થશે;

(સી) આ અરજીના પ્રવેશ, સુનાવણી અને અંતિમ નિકાલ સુધી, માનનીય અદાલત અરજદાર-પીડિતને ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની પરવાનગી આપવા માટે રાજી થાય છે કારણ કે ગર્ભાવસ્થા ચાલુ રહેવાથી અરજદાર-પીડિતને ગંભીર નુકસાન થશે કારણ કે ગર્ભાવસ્થા હાલમાં ૨૬ અઠવાડિયા અને ૫ દિવસની છે, ન્યાયના હિતમાં;

(ડી) પ્રતિવાદી નં.૨ એટલે કે જનરલ હોસ્પિટલ, સોલાના ઇન્યાર્જ મેડિકલ ઓફિસરને અરજદાર-પીડિતા આશાબેન પત્ની દિનેશભાઈ જસુભાઈ તલસાણીયા (દેવીપૂજક) ના તબીબી ગર્ભપાત અધિનિયમ, ૧૯૭૧ હેઠળ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા માટે શારીરિક અને માનસિક તંદુરસ્તી અંગે જરૂરી તબીબી પરીક્ષણો કરાવવા અને તેનો અહેવાલ આ માનનીય કોર્ટને તાત્કાલિક અસરથી તેના વ્યક્તિલક્ષી સંતોષ માટે રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપવા;

(ઇ) પ્રતિવાદી નં. ૩ એટલે કે મેડિકલ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ, જનરલ હોસ્પિટલ, સોલા, અમદાવાદને અરજદાર પીડિતા આશાબેન પત્ની દિનેશભાઈ જસુભાઈ તલસાણીયા (દેવીપૂજક) ની ૨ રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનરો દ્વારા તપાસ કરવા અને સદ્ભાવનાથી બનાવેલા અભિપ્રાયને મેડિકલ ટર્મિનેશન ઓફ પ્રેગ્નન્સી એક્ટ, ૧૯૭૧ ની કલમ ૩(૨)(b) હેઠળ જરૂરી માનનીય કોર્ટને જાણ કરવા માટે નિર્દેશ આપવા;

(એફ) કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં યોગ્ય અને યોગ્ય ગણાતી અન્ય અને વધુ રાહતો પસાર કરવી".

૨. આ અરજીને ઉજાગર કરતા તથ્યો નીચે મુજબ છે:-

૨.૧ અરજદાર - ૨૩ વર્ષની પરિણીત મહિલા અને બે બાળકોની માતાએ ૧૬/૩/૨૦૧૫ ના રોજ રાણપુર પોલીસ સ્ટેશનમાં CR I- ૧૦/૨૦૧૪ સાથે IPC ની કલમ - ૩૬૬, ૩૭૬(D), ૩૫૪, ૫૦૬(૨), ૩૨૩, ૩૪૪ r/w કલમ ૧૧૪ હેઠળ સજાપાત્ર ગુના માટે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધાવ્યો હતો જેમાં જણાવાયું હતું કે ૧૩/૭/૨૦૧૪ ના રોજ જ્યારે તે તેના ઘરની બહાર રસ્તા પર હતી, ત્યારે અચાનક એક આરોપીએ તેને પાછળથી પકડી લીધી અને બળજબરીથી લઈ ગયો. બાદમાં છ અન્ય આરોપીઓ પણ આરોપીઓ સાથે જોડાયા જેમણે પ્રથમ માહિતી આપનારનું બળજબરીથી અપહરણ કર્યું હતું અને લગભગ ૯ થી ૧૦ મહિના સુધી અલગ અલગ સ્થળોએ ગેરકાયદેસર રીતે ગોંધી રાખવામાં આવી હતી. તે સમયગાળા દરમિયાન તેણી પર બળજબરીથી જાતીય સંભોગ કરવામાં આવ્યો હતો. એક દિવસ તેણીને સુંદરિયાણા ગામ ખાતે એક ચોક્કસ જગ્યાએ ગોંધી રાખવામાં આવી હતી ત્યારે આરોપીઓના ચુંગાલમાંથી છટકી જવાની તક મળી. જેલમાંથી ભાગી ગયા પછી, તેણીએ તરત જ તેની માતા અને અન્ય સંબંધીઓને ફોન પર ફોન કર્યો. માતા અને અન્ય સંબંધીઓ તે સ્થળે દોડી ગયા જ્યાંથી પ્રથમ માહિતી આપનાર વ્યક્તિએ ફોન કર્યો હતો. ત્યારબાદ તરત જ તેણીને તેના ઘરે પાછી લઈ જવામાં આવી. ત્યારબાદ તેણીએ રાણપુર પોલીસ સ્ટેશનમાં પ્રાથમિક માહિતી અહેવાલ નોંધાવ્યો.

૨.૨ તેણીનો કેસ છે કે સાત આરોપીઓ દ્વારા બળજબરીથી જાતીય સંભોગ કરવાને કારણે તે ગર્ભવતી થઈ હતી અને જ્યારે તે એફઆઈઆર નોંધાવી શકતી હતી અને આરોપીઓના ચુંગાલમાંથી પોતાને મુક્ત કરાવી શકતી હતી ત્યારે તે ૨૪ અઠવાડિયા સુધી ગર્ભવતી હતી.

૨.૩ એવું લાગે છે કે એફઆઈઆર નોંધાયા પછી તેણીએ તપાસ અધિકારી સમક્ષ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરાવવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી. બોટાદ સર્કલના સર્કલ પીઆઈએ ૨૩ માર્ચ, ૨૦૧૫ ના રોજ ધંધુકાના જે.એમ.એફ.સી.ને સંબોધીને અરજી દાખલ કરી હતી જેમાં

પીડિતાએ કરેલી વિનંતી મુજબ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની પરવાનગી માંગવામાં આવી હતી. એવું પણ લાગે છે કે પીડિતાને તેની તબીબી તપાસ માટે અમદાવાદની સોલા ખાતે જનરલ હોસ્પિટલ મોકલવામાં આવી હતી અને તબીબી તપાસમાં બહાર આવ્યું હતું કે "૨૩ અઠવાડિયા અને ૩ દિવસનો એક જ ગર્ભ ગર્ભ હતો". પરિશિષ્ટ-સીમાં પ્રમાણપત્રમાં જણાવાયું છે કે દર્દીએ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની વિનંતી કરી હોવા છતાં, ગર્ભાવસ્થાના તબીબી સમાપ્તિ કાયદાની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, ગર્ભપાત કરી શકાય છે જો કે તે ૨૦ અઠવાડિયા સુધીનો હોય. પીડિતાના કિસ્સામાં ગર્ભ ૨૪ અઠવાડિયાનો હોવાથી, ડૉક્ટરે કોર્ટની કોઈપણ માન્ય પરવાનગી વિના ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો.

૨.૪ ૨૬ માર્ચ, ૨૦૧૫ ના આદેશ દ્વારા ધંધુકાના મુખ્ય સિવિલ જજે કાયદાની જોગવાઈઓ અને ગર્ભની ઉંમરને ધ્યાનમાં રાખીને ગર્ભાવસ્થાના અંત માટે પરવાનગી આપવાનો ઇનકાર કર્યો હતો.

૨.૫ ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત આવા સંજોગોમાં, અરજદારે એક ઉગ્ર અપીલ રજૂ કરી છે કે બળાટકારનો ભોગ બનનાર હોવાથી તે ગર્ભાવસ્થા ચાલુ રાખવા અને બાળકને જન્મ આપવા માંગતી નથી.

૩. ગર્ભપાત એ એક એવો મુદ્દો છે જે નૈતિકતા, બાળહત્યા, આત્મહત્યા, નીતિશાસ્ત્ર, ધાર્મિક માન્યતાઓ અને મહિલા અધિકારોના સ્પષ્ટ પ્રશ્નોથી ઢંકાયેલો અને ખભા વાળી દેવામાં આવે છે. ગર્ભપાતને કયા સ્તરે મંજૂરી આપવી જોઈએ, પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ, પ્રતિબંધિત કરવો જોઈએ અથવા દબાવવો જોઈએ તે એક સામાજિક મુદ્દો છે જેણે ધર્મશાસ્ત્રીઓ, દાર્શનિકો, ધારાસભ્યો અને સામાન્ય જનતાને અસરકારક રીતે વિભાજિત કર્યા છે. સ્ત્રીની સ્વાયત્તતાના આ નાજુક ક્ષેત્રને સંચાલિત કરતા કાયદાઓ સમાજમા સ્ત્રીની દુર્દશા પર ખૂબ પ્રતિબિંબ પાડે છે અને ભાવનાત્મક અને કરુણ વિચારોનો સમાવેશ કરે છે જે ધારાસભ્યો માટે સમાનતા અને

સ્વતંત્રતાના બંધારણીય આદેશનું પાલન કરવામાં આવે અને બંધારણીય ભાવના જીવંત રહે તે સુનિશ્ચિત કરવાનું એક વિશાળ કાર્ય બનાવે છે. (મહિલાઓના ગર્ભપાતનો અધિકાર (૨૦૧૧) ૧૦ SCC J-૨૩ જુઓ)

૩.૧ પી. રામનાથ ઐયરના ધ લો લેક્સિકોનમાં "ગર્ભપાત" ને વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે, માનવ ગર્ભને અકાળે એટલે કે તે જીવન ટકાવી રાખવા માટે સક્ષમ ન હોય તે પહેલાં તેનો ડિલિવરી અથવા બહાર કાઢવો. જન્મના કુદરતી સમય પહેલાં માનવ ગર્ભનો ગેરકાયદેસર નાશ અથવા અકાળે જન્મ. ગર્ભપાત કરાવવો ગેરકાયદેસર છે, સિવાય કે તે માતાના જીવનને બચાવવા માટે સારી શ્રદ્ધાથી કરવામાં આવે. સ્ત્રી ગર્ભવતી થતાંની સાથે જ બાળક સાથે હોવાનું માનવામાં આવે છે. ગર્ભાવસ્થાના ચોથા કે પાંચમા મહિનામાં સ્ત્રી દ્વારા અનુભવાતી વિશિષ્ટ સંવેદનાઓને ઝડપી બનાવવું એ નામ લાગુ પડે છે. મેડિકલ જ્યુરિસપ્રુડન્સ એન્ડ ટોક્સિકોલોજી પર મોદીમાં જણાવ્યા મુજબ, માતા દ્વારા "ઝડપી" અથવા ગર્ભની ગતિવિધિની પ્રથમ ધારણા પર, તેણી "બાળક સાથે ઝડપી" કહેવાય છે, અને ૧૮-૨૦ અઠવાડિયાની વચ્ચે કોઈપણ સમયે થાય છે. આ શબ્દ જૂની ધારણા પરથી ઉદ્ભવે છે કે ગર્ભ જીવનથી સંપન્ન થાય છે અને માતાથી અલગ ઓળખ સુરક્ષિત કરે છે, જ્યારે માતા દ્વારા હલનચલન અનુભવાય છે. જોકે, "બાળપણ" ધરાવતી સ્ત્રીનું ગર્ભપાત કરાવવું એ "બાળપણ" ધરાવતી સ્ત્રીનું ગર્ભપાત કરાવવા કરતાં ઘણો ગંભીર ગુનો માનવામાં આવે છે. તેથી પહેલાના કેસમાં, નિર્ધારિત સજા બેમાંથી કોઈ એક પ્રકારની કેદની સજા છે જે સાત વર્ષ સુધીની હોઈ શકે છે અને દંડ પણ થઈ શકે છે, જ્યારે બાદમાં, નિર્ધારિત સજા બેમાંથી કોઈ એક પ્રકારની કેદની સજા છે જે ત્રણ વર્ષ સુધીની હોઈ શકે છે અથવા દંડ અથવા બંને સાથે.

૩.૨ ભારતમાં, ભારતીય દંડ સંહિતાની જોગવાઈઓ અનુસાર ગર્ભપાત ગેરકાયદેસર છે. કલમ ૩૧૨ થી કલમ ૩૧૮ નીચેની રીતે જરૂરી બાબતોનો સામનો કરે છે:

- * કલમ ૩૧૨ – ગર્ભપાત કરાવવાનો ગુનો.
- * કલમ ૩૧૩ – મહિલાની સંમતિ વિના ગર્ભપાત કરાવવો.
- * કલમ ૩૧૪ – ગર્ભપાત કરાવવાના ઈરાદાથી કરવામાં આવેલા કૃત્યથી મૃત્યુ.
- * કલમ ૩૧૫ – બાળકને જીવતું જન્મતું અટકાવવા અથવા જન્મ પછી તેનું મૃત્યુ કરાવવાના ઈરાદાથી કરવામાં આવેલા કૃત્યો.
- * કલમ ૩૧૬ – ગુનાહિત હત્યાકાંડ સમાન કૃત્ય દ્વારા ઝડપી ગર્ભસ્થ બાળકનું મૃત્યુ કરાવવું.

૩.૩ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૧૨ માં જોગવાઈ છે:

૩૧૨. ગર્ભપાત કરાવવો.– જે કોઈ સ્વેચ્છાએ બાળક ધરાવતી સ્ત્રીને ગર્ભપાત કરાવે છે, જો સ્ત્રીના જીવનને બચાવવાના હેતુથી સારા વિશ્વાસથી ગર્ભપાત કરવામાં ન આવ્યો હોય, તો તેને ત્રણ વર્ષ સુધીની કેદની સજા અથવા દંડ અથવા બંને સજા થશે; અને જો સ્ત્રીને બાળક થવાની ઉતાવળ હોય, તો તેને સાત વર્ષ સુધીની કેદની સજા થશે અને દંડને પણ પાત્ર થશે.

સમજૂતી.– જે સ્ત્રી પોતાને ગર્ભપાત કરાવે છે, તે આ કલમના અર્થમાં આવે છે.

આ કલમ હેઠળ, બાળક ધરાવતી સ્ત્રીને સ્વેચ્છાએ ગર્ભપાત કરાવવો એ ગુનો છે જો સ્ત્રીના જીવનને બચાવવાના હેતુથી સારા હેતુથી આવું ગર્ભપાત કરવામાં ન આવે; અને જો સ્ત્રી બાળક સાથે ઉતાવળ કરે તો આ ગુનો વધારાની સજાને પાત્ર છે.

૪. ગર્ભાવસ્થાના તબીબી સમાપ્તિ બિલને સંસદના બંને ગૃહો દ્વારા પસાર કરવામાં આવ્યું હતું અને ૧૦ ઓગસ્ટ, ૧૯૭૧ ના રોજ ભારતના રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરી મળી હતી. તે "ગર્ભાવસ્થાના તબીબી સમાપ્તિ અધિનિયમ, ૧૯૭૧" તરીકે કાયદા પુસ્તકમાં આવ્યું હતું. આ કાયદાએ ભારતમાં મહિલાને સરકાર દ્વારા સ્થાપિત અથવા જાળવવામાં આવેલી હોસ્પિટલમાં અથવા આ કાયદાના હેતુ માટે સરકાર દ્વારા મંજૂર કરાયેલ સ્થળે નોંધાયેલા તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા અનિચ્છનીય ગર્ભાવસ્થાને સમાપ્ત કરવાનો અધિકાર આપ્યો હતો. જોકે, બધી ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત થઈ શકતી

નથી.

૪.૧ હું ૧૯૭૧ના અધિનિયમની કલમ ૩,૪ અને ૫ ની સંબંધિત જોગવાઈઓ ટાંકી શકું છું.

"કલમ ૩: જ્યારે રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનરો દ્વારા ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરી શકાય છે

- (૧) ભારતીય દંડ સંહિતામાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર તે કોડ હેઠળ અથવા હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ કોઈપણ ગુના માટે દોષિત રહેશે નહીં, જો આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ અનુસાર તેના દ્વારા કોઈપણ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.
- (૨) પેટા-કલમ (૪) ની જોગવાઈઓને આધીન, રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર દ્વારા ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરી શકાય છે, -
- (ક) જ્યાં ગર્ભાવસ્થાનો સમયગાળો બાર અઠવાડિયાથી વધુ ન હોય, જો આવા તબીબી વ્યવસાયી હોય, અથવા
- (ખ) જ્યાં ગર્ભાવસ્થાનો સમયગાળો બાર અઠવાડિયાથી વધુ હોય પરંતુ વીસ અઠવાડિયાથી વધુ ન હોય, જો ઓછામાં ઓછા બે રજિસ્ટર્ડ તબીબી પ્રેક્ટિશનરોનો, સદ્ભાવનાથી અભિપ્રાય હોય કે-
- (i) ગર્ભાવસ્થા ચાલુ રાખવાથી ગર્ભવતી સ્ત્રીના જીવન માટે જોખમ અથવા તેના શારીરિક કે માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર ઈજા થવાની શક્યતા રહેશે; અથવા
- (ii) જો બાળકનો જન્મ થાય, તો તે શારીરિક અથવા માનસિક અસામાન્યતાઓથી પીડાશે અને ગંભીર રીતે વિકલાંગ બનશે તેવું નોંધપાત્ર જોખમ છે.

સમજૂતી ૧. જ્યાં ગર્ભવતી સ્ત્રી દ્વારા કોઈપણ ગર્ભાવસ્થા બળાત્કારને કારણે થઈ હોવાનો આરોપ મૂકવામાં આવે છે, ત્યાં આવી ગર્ભાવસ્થાને કારણે થતી પીડા ગર્ભવતી સ્ત્રીના માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન પહોંચાડે તેવું માનવામાં આવશે.

સમજૂતી ૨. જ્યાં કોઈપણ પરિણીત સ્ત્રી અથવા તેના પતિ દ્વારા બાળકોની સંખ્યા મર્યાદિત કરવાના હેતુથી ઉપયોગમાં લેવાતા કોઈપણ ઉપકરણ અથવા પદ્ધતિની નિષ્ફળતાના પરિણામે કોઈપણ ગર્ભાવસ્થા થાય છે, ત્યાં આવી અનિરુદ્ધનીય ગર્ભાવસ્થાને કારણે થતી પીડા ગર્ભવતી સ્ત્રીના માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન પહોંચાડી શકે છે.

- (૩) ગર્ભવસ્થા ચાલુ રાખવાથી પેટા-કલમ (૨) માં ઉલ્લેખિત સ્વાસ્થ્યને નુકસાન થવાનું જોખમ રહેશે કે કેમ તે નક્કી કરતી વખતે, ગર્ભવતી સ્ત્રીના વાસ્તવિક અથવા વાજબી રીતે અનુમાનિત વાતાવરણને ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે.
- (a) જે સ્ત્રી અઢાર વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ કરી નથી, અથવા જે અઢાર વર્ષની ઉંમર પ્રાપ્ત કર્યા પછી, "માનસિક રીતે બીમાર વ્યક્તિ" છે, તેનો ગર્ભપાત તેના વાલીની લેખિત સંમતિ સિવાય કરવામાં આવશે નહીં.
- (b) કલમ (a) માં અન્યથા જોગવાઈ કર્યા સિવાય, ગર્ભવતી સ્ત્રીની સંમતિ સિવાય કોઈપણ ગર્ભવસ્થા સમાપ્ત કરવામાં આવશે નહીં.

"કલમ ૪ : એવી જગ્યા જ્યાં ગર્ભવસ્થા સમાપ્ત થઈ શકે છે.

આ કાયદા અનુસાર ગર્ભવસ્થાનો અંત અન્ય કોઈપણ જગ્યાએ કરવામાં આવશે નહીં સિવાય કે—

- (એ) સરકાર દ્વારા સ્થાપિત અથવા જાળવવામાં આવતી હોસ્પિટલ, અથવા
- (બી) આ કાયદાના હેતુ માટે સરકાર દ્વારા અથવા તે સરકાર દ્વારા રચાયેલી જિલ્લા સ્તરની સમિતિ દ્વારા હાલમાં મંજૂર કરાયેલ સ્થળ, જેના અધ્યક્ષ મુખ્ય તબીબી અધિકારી અથવા જિલ્લા આરોગ્ય અધિકારી હોય; પરંતુ જિલ્લા સ્તરીય સમિતિમાં સરકાર સમયાંતરે નિર્દિષ્ટ કરે તે મુજબ, અધ્યક્ષ સહિત ઓછામાં ઓછા ત્રણ અને વધુ પાંચ સભ્યોનો સમાવેશ થવો જોઈએ.

કલમ ૫: કલમ ૩ અને ૪ ક્યારે લાગુ ન પડે

- (૧) કલમ ૪ ની જોગવાઈઓ, અને કલમ ૩ ની પેટા-કલમ (૨) ની ઘણી બધી જોગવાઈઓ જે ગર્ભવસ્થાના સમયગાળા અને ઓછામાં ઓછા બે નોંધાયેલા તબીબી પ્રેક્ટિશનરોના અભિપ્રાયને લગતી હોય, તે રજિસ્ટર્ડ તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા ગર્ભવસ્થાના સમાપ્તિ પર લાગુ પડશે નહીં, એવા કિસ્સામાં જ્યાં તેનો અભિપ્રાય, સદ્ભાવનાથી રચાયેલો હોય કે, ગર્ભવતી સ્ત્રીના જીવનને બચાવવા માટે આવી ગર્ભવસ્થાનો અંત તાત્કાલિક જરૂરી છે.
- (૨) ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ (૧૮૬૦ ના ૪૫) માં સમાવિષ્ટ કંઈપણ હોવા છતાં, જે વ્યક્તિ રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર નથી તેના દ્વારા ગર્ભવસ્થા સમાપ્ત કરવી એ ગુનો ગણાશે જે બે વર્ષથી ઓછી નહીં પરંતુ તે સંહિતા હેઠળ સાત વર્ષ

સુધીની સખત કેદની સજાને પાત્ર હશે, અને તે સંહિતા, આ હદ સુધી, સુધારેલ રહેશે.

(૩) કલમ ૪ માં ઉલ્લેખિત જગ્યાએ સિવાય અન્ય કોઈ જગ્યાએ કોઈપણ ગર્ભાવસ્થાનો અંત લાવનારને બે વર્ષથી ઓછી ન હોય પરંતુ સાત વર્ષ સુધીની સખત કેદની સજા થશે.

(૪) કલમ ૪ ની કલમ (ખ) હેઠળ મંજૂર ન હોય તેવી જગ્યાનો માલિક કોઈપણ વ્યક્તિ બે વર્ષથી ઓછી નહીં પરંતુ સાત વર્ષ સુધીની સખત કેદની સજાને પાત્ર થશે.

સમજૂતી ૧.—આ કલમના હેતુઓ માટે, સ્થળના સંબંધમાં "માલિક" શબ્દનો અર્થ એવી કોઈપણ વ્યક્તિ થાય છે જે વહીવટી વડા હોય અથવા હોસ્પિટલ અથવા સ્થળના સંચાલન અથવા જાળવણી માટે જવાબદાર હોય, ગમે તે નામથી ઓળખાય, જ્યાં આ કાયદા હેઠળ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત થઈ શકે છે.

સમજૂતી ૨.—આ કલમના હેતુઓ માટે, કલમ ૨ ના કલમ (d) ની જોગવાઈઓ, જે રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર દ્વારા સ્ત્રીરોગ અને પ્રસૂતિશાસ્ત્રમાં અનુભવ અથવા તાલીમ રાખવા સંબંધિત છે, તે લાગુ પડશે નહીં.

૪.૨ ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૩(૧) હેઠળ સમાવિષ્ટ કાયદાની જોગવાઈમાં એવી જોગવાઈ છે કે ભારતીય દંડ સંહિતામાં કંઈપણ હોવા છતાં, રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર તે કોડ હેઠળ અથવા હાલના અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદા હેઠળ કોઈપણ ગુના માટે દોષિત રહેશે નહીં, જો તેના દ્વારા ઉપરોક્ત કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર કોઈપણ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવામાં આવે છે. ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૩ ની પેટા-કલમ (૨) માં એવી જોગવાઈ છે કે પેટા-કલમ (૪) ની જોગવાઈઓને આધીન, રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર દ્વારા ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરી શકાય છે, જ્યાં ગર્ભાવસ્થાનો સમયગાળો બાર અઠવાડિયાથી વધુ ન હોય, જો આવા મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર હોય, અથવા જ્યાં ગર્ભાવસ્થાનો સમયગાળો બાર અઠવાડિયાથી વધુ હોય પરંતુ વીસ અઠવાડિયાથી વધુ ન હોય, જો ઓછામાં ઓછા બે રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનરોનો અભિપ્રાય સદ્ભાવનાથી બનેલો હોય કે – ગર્ભાવસ્થા

ચાલુ રાખવાથી સગર્ભા સ્ત્રીના જીવન માટે જોખમ રહેશે અથવા તેના શારીરિક અથવા માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન થશે; અથવા એવું નોંધપાત્ર જોખમ છે કે જો બાળકનો જન્મ થાય, તો તે ગંભીર રીતે અપંગ બનવા જેવી શારીરિક અથવા માનસિક અસામાન્યતાઓથી પીડાશે. સમજૂતી I માં એવી જોગવાઈ છે કે જ્યાં સગર્ભા સ્ત્રી દ્વારા કોઈપણ ગર્ભાવસ્થા બળાત્કારને કારણે થઈ હોવાનો આરોપ મૂકવામાં આવે છે, ત્યાં આવી ગર્ભાવસ્થાને કારણે થતી પીડા ગર્ભવતી સ્ત્રીના માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે ગંભીર ઈજા હોવાનું માનવામાં આવશે. સમજૂતી II માં એવી જોગવાઈ છે કે જ્યાં કોઈપણ પરિણીત સ્ત્રી અથવા તેના પતિ દ્વારા બાળકોની સંખ્યા મર્યાદિત કરવાના હેતુથી ઉપયોગમાં લેવાતા કોઈપણ ઉપકરણ અથવા પદ્ધતિની નિષ્ફળતાના પરિણામે કોઈપણ ગર્ભાવસ્થા થાય છે, ત્યાં આવી અનિરૂપણીય ગર્ભાવસ્થાને કારણે થતી પીડા ગર્ભવતી સ્ત્રીના માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે ગંભીર ઈજા હોવાનું માનવામાં આવી શકે છે. તેની પેટા-કલમ (૩) માં એવી જોગવાઈ છે કે ગર્ભાવસ્થા ચાલુ રાખવાથી પેટા-કલમ (૨) માં ઉલ્લેખિત સ્વાસ્થ્યને નુકસાન થવાનું જોખમ રહેશે કે કેમ તે નક્કી કરતી વખતે, સગર્ભા સ્ત્રીના વાસ્તવિક અથવા વાજબી અનુમાનિત વાતાવરણને ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે. પેટા-કલમ (૪) માં એવી જોગવાઈ છે કે જે સ્ત્રી અઢાર વર્ષની ઉંમર સુધી પહોંચી નથી, અથવા જે અઢાર વર્ષની ઉંમર સુધી પહોંચી છે, માનસિક રીતે બીમાર છે, તેની ગર્ભાવસ્થા તેના વાલીની લેખિત સંમતિ સિવાય સમાપ્ત કરવામાં આવશે નહીં, અને કલમ (૬) માં અન્યથા જોગવાઈ કર્યા સિવાય, ગર્ભવતી સ્ત્રીની સંમતિ સિવાય કોઈપણ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવામાં આવશે નહીં.

૪.૩ ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૫, જે ગર્ભાવસ્થા સાથે સંબંધિત બીજી કલમ છે, તેની પેટા-કલમ (૧) માં જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૪ ની જોગવાઈઓ, અને કલમ ૩ ની પેટા-કલમ (૨) ની ઘણી જોગવાઈઓ જે ગર્ભાવસ્થાના સમયગાળા અને બે કરતા ઓછા રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનરોના અભિપ્રાયને લગતી હોય, તે રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનરો દ્વારા

ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા પર લાગુ પડશે નહીં, એવા કિસ્સામાં જ્યાં તેનો અભિપ્રાય, સદ્ભાવનાથી રચાયેલ હોય કે ગર્ભવતી સ્ત્રીના જીવનને બચાવવા માટે આવી ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવી તાત્કાલિક જરૂરી છે, રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર દ્વારા ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા પર લાગુ પડશે નહીં. પેટા-કલમ (૨) માં જોગવાઈ છે કે ભારતીય દંડ સંહિતામાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, જે વ્યક્તિ રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર નથી તેના દ્વારા ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવી એ બે વર્ષથી ઓછી નહીં પરંતુ તે સંહિતા હેઠળ સાત વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય તેવી સખત કેદની સજાપાત્ર ગુનો હશે, અને તે સંહિતા, આ હદ સુધી, સુધારેલ રહેશે. પેટા-કલમ (૩) માં જોગવાઈ છે કે કલમ ૪ માં ઉલ્લેખિત સ્થાન સિવાય અન્ય કોઈ જગ્યાએ કોઈપણ ગર્ભાવસ્થાનો અંત લાવનારને બે વર્ષથી ઓછી નહીં પરંતુ સાત વર્ષ સુધીની સખત કેદની સજા થશે. પેટા-કલમ (૪) માં જોગવાઈ છે કે કલમ ૪ ની કલમ (b) હેઠળ મંજૂર ન હોય તેવી જગ્યાનો માલિક કોઈપણ વ્યક્તિ બે વર્ષથી ઓછી નહીં પરંતુ સાત વર્ષ સુધીની સખત કેદની સજા પામશે. સ્પષ્ટીકરણ ૧ માં જોગવાઈ છે કે ઉપરોક્ત કલમના હેતુ માટે, સ્થળના સંબંધમાં "માલિક" શબ્દનો અર્થ એવી કોઈપણ વ્યક્તિ થાય છે જે વહીવટી વડા હોય અથવા હોસ્પિટલ અથવા સ્થળના કાર્ય અથવા જાળવણી માટે જવાબદાર હોય, ગમે તે નામથી ઓળખાય, જ્યાં ઉપરોક્ત કાયદા હેઠળ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત થઈ શકે છે. સ્પષ્ટીકરણ ૨ માં જોગવાઈ છે કે ઉપરોક્ત કલમના હેતુ માટે, કલમ ૨ ની કલમ (d) ની ઘણી જોગવાઈઓ જે રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર દ્વારા ગાયનેકોલોજી અને પ્રસૂતિશાસ્ત્રમાં અનુભવ અથવા તાલીમના કબજા સાથે સંબંધિત છે તે લાગુ પડશે નહીં.

૪.૪ ઉપરોક્ત કાયદા હેઠળ સમાવિષ્ટ કાયદાની ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે કયા સંજોગોમાં ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરી શકાય છે. નિઃશંકપણે, ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૫ ગર્ભવતી સ્ત્રીના જીવન બચાવવા માટે જરૂરી જણાય તો ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાના અધિકાર સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૫ ક્યાંય પણ બળાત્કારને કારણે ગર્ભધારણ કર્યાના

આધારે ગર્ભવતી સ્ત્રીના ૨૦ અઠવાડિયાથી વધુ સમય સુધી ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાના કોઈપણ અધિકાર વિશે વાત કરતી નથી. તે એવા કિસ્સાઓ સુધી સખત રીતે પ્રતિબંધિત છે જ્યાં ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત ન થાય તો ગર્ભવતી સ્ત્રીનું જીવન જોખમમાં હશે અને અન્ય કોઈ સંજોગોનો ઉલ્લેખ કરતું નથી. નિઃશંકપણે, આ સંદર્ભમાં અભિપ્રાય રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર દ્વારા રચવો જોઈએ અને આવો અભિપ્રાય સદ્ભાવનાથી હોવો જોઈએ. "સદ્ભાવના" અભિવ્યક્તિ દર્શાવે છે કે અભિપ્રાય આવા અભિપ્રાય બનાવવા માટે જરૂરી જરૂરી પરીક્ષા પર આધારિત હોવો જોઈએ.

૪.૫ કલમ ૩(૨)(બી)(આઈઆઈ) ની વાત કરીએ તો, તે સ્પષ્ટપણે ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાના અધિકાર વિશે વાત કરે છે જ્યાં બાળકને જન્મ આપવા દેવાનું નોંધપાત્ર જોખમ હોય છે કારણ કે તે ગંભીર રીતે અપંગ બનવા જેવી શારીરિક અથવા માનસિક અસામાન્યતાઓથી પીડાય છે. જો કે, આવો અધિકાર ગર્ભાવસ્થાના મહત્તમ વીસ અઠવાડિયા સુધી મર્યાદિત છે અને તેનાથી વધુ નહીં. કલમ ૩(૨)(બી)(આઈઆઈ) આ સંદર્ભમાં ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે. તે એવી પણ જોગવાઈ કરે છે કે ઉપરોક્ત સમયગાળામાં આવી ગર્ભાવસ્થા પસંદ કરતા પહેલા, બે નોંધાયેલા તબીબી પ્રેક્ટિશનરોએ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા માટે સદ્ભાવનાથી અભિપ્રાય બનાવવો જરૂરી છે. જો ગર્ભાવસ્થા વીસ અઠવાડિયાથી વધુ ન હોય, તો કોઈપણ એક તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા સદ્ભાવનાથી આવો અભિપ્રાય બનાવી શકાય છે.

૪.૬ સુચિતા શ્રીવાસ્તવ અને અન્ય વી. ચંદીગઢ વહીવટીતંત્રના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે AIR ૨૦૧૦ SC ૨૩૫ માં ફરિયાદ ૨૦ થી ૨૭, ૩૧ અને ૫૮ (AIR ના ફરિયાદ ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૫ અને ૩૦) માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

"૨૦. આ સંદર્ભમાં આપણે ગર્ભાવસ્થાના તબીબી સમાપ્તિ અધિનિયમ, ૧૯૭૧ [ત્યારબાદ 'MTP એક્ટ' તરીકે પણ ઓળખાય છે] ની કલમ ૩ ની ભાષા પર ભાર મૂકવો જોઈએ જે નીચે મુજબ વાંચે છે:—

"૩. જ્યારે રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનરો દ્વારા ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરી શકાય છે. –

(૧) ભારતીય દંડ સંહિતા [૧૮૬૦ નો ૪૫] માં સમાવિષ્ટ કંઈપણ હોવા છતાં, રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર તે કોડ હેઠળ અથવા હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ, જો કોઈ હોય, તો આ કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર તેના દ્વારા ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવામાં આવે તો તે કોઈપણ ગુના માટે દોષિત રહેશે નહીં.

(૨) પેટા-કલમ (૪) ની જોગવાઈઓને આધીન, રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર દ્વારા ગર્ભાવસ્થાનો અંત લાવી શકાય છે: –

(a) જ્યાં ગર્ભાવસ્થાનો સમયગાળો બાર અઠવાડિયાથી વધુ ન હોય, જો આવા તબીબી વ્યવસાયી હોય, અથવા

(b) જ્યાં ગર્ભાવસ્થાનો સમયગાળો બાર અઠવાડિયાથી વધુ હોય પરંતુ વીસ અઠવાડિયાથી વધુ ન હોય, જો ઓછામાં ઓછા બે નોંધાયેલા તબીબી વ્યવસાયીનો, સદ્ભાવનાથી અભિપ્રાય હોય કે –

(i) ગર્ભાવસ્થા ચાલુ રાખવાથી ગર્ભવતી સ્ત્રીના જીવન માટે જોખમ અથવા તેના શારીરિક કે માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર ઇજા થવાની શક્યતા રહેશે; – – અથવા – –

(ii) જો બાળકનો જન્મ થાય, તો તે શારીરિક અથવા માનસિક અસામાન્યતાઓથી પીડાશે અને ગંભીર રીતે વિકલાંગ બનશે તેવું નોંધપાત્ર જોખમ છે.

સમજૂતી ૧. – જ્યાં ગર્ભવતી સ્ત્રી દ્વારા કોઈપણ ગર્ભાવસ્થા બળાત્કારને કારણે થઈ હોવાનો આરોપ મૂકવામાં આવે છે, ત્યાં આવી ગર્ભાવસ્થાને કારણે થતી પીડા ગર્ભવતી સ્ત્રીના માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન પહોંચાડે તેવું માનવામાં આવશે.

સમજૂતી ૨. – જ્યાં કોઈપણ પરિણીત સ્ત્રી અથવા તેના પતિ દ્વારા બાળકોની સંખ્યા મર્યાદિત કરવાના હેતુથી ઉપયોગમાં લેવાતા કોઈપણ ઉપકરણ અથવા પદ્ધતિની નિષ્ફળતાના પરિણામે કોઈપણ ગર્ભાવસ્થા થાય છે, ત્યાં આવી અનિચ્છનીય ગર્ભાવસ્થાને કારણે થતી વેદના ગર્ભવતી સ્ત્રીના માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન પહોંચાડે તેવું માનવામાં આવી શકે છે.

(૩) ગર્ભાવસ્થા ચાલુ રાખવાથી પેટા-કલમ (૨) માં ઉલ્લેખિત સ્વાસ્થ્યને નુકસાન થવાનું જોખમ રહેશે કે કેમ તે નક્કી કરતી વખતે, ગર્ભવતી સ્ત્રીના વાસ્તવિક અથવા વાજબી અનુમાનિત વાતાવરણને ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે.

(જ-એ) જે સ્ત્રી અઢાર વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ કરી નથી, અથવા જે અઢાર વર્ષની ઉંમર પ્રાપ્ત કર્યા પછી માનસિક રીતે બીમાર છે, તેનો ગર્ભપાત તેના વાલીની લેખિત સંમતિ સિવાય કરવામાં આવશે નહીં.

(જ-બી) કલમ (a) માં અન્યથા જોગવાઈ કર્યા સિવાય, ગર્ભવતી સ્ત્રીની સંમતિ સિવાય કોઈપણ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવામાં આવશે નહીં.

ઉપરોક્ત જોગવાઈનું સરળ વાંચન એ સ્પષ્ટ કરે છે કે ભારતીય કાયદો ગર્ભપાતને ફક્ત ત્યારે જ મંજૂરી આપે છે જો ઉલ્લેખિત શરતો પૂરી થાય.

૨૧. જ્યારે ૧૯૭૧ માં MTP કાયદો પહેલીવાર અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો ત્યારે તે મોટાભાગે ૧૯૬૭ ના ગર્ભપાત કાયદા પર આધારિત હતો જે યુનાઈટેડ કિંગડમમાં પસાર થયો હતો. કાયદાકીય ઉદ્દેશ્ય 'ગર્ભપાતનો અધિકાર' પૂરો પાડવાનો હતો અને ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાને ક્યારેય સગર્ભા માતાઓ માટે સામાન્ય ઉપાય તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી નથી.

૨૨. એમાં કોઈ શંકા નથી કે ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ સમજાયેલી સ્ત્રીનો પ્રજનન પસંદગીઓનો અધિકાર પણ 'વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા'નો એક પરિમાણ છે. એ સ્વીકારવું મહત્વપૂર્ણ છે કે પ્રજનન પસંદગીઓનો ઉપયોગ પ્રજનન માટે તેમજ પ્રજનનથી દૂર રહેવા માટે પણ થઈ શકે છે. મહત્વપૂર્ણ વિચારણા એ છે કે સ્ત્રીના ગોપનીયતા, ગૌરવ અને શારીરિક અખંડિતતાના અધિકારનો આદર કરવો જોઈએ. આનો અર્થ એ છે કે પ્રજનન પસંદગીઓના ઉપયોગ પર કોઈ પ્રતિબંધ ન હોવો જોઈએ જેમ કે સ્ત્રીનો જાતીય પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેવાનો ઈનકાર કરવાનો અધિકાર અથવા વૈકલ્પિક રીતે ગર્ભનિરોધક પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરવાનો આગ્રહ. વધુમાં, સ્ત્રીઓ નસબંધી પ્રક્રિયાઓમાંથી પસાર થવા જેવી જન્મ નિયંત્રણ પદ્ધતિઓ પસંદ કરવા માટે પણ સ્વતંત્ર છે. તેમના તાર્કિક નિષ્કર્ષ પર લઈ જઈએ તો, પ્રજનન અધિકારોમાં સ્ત્રીને ગર્ભાવસ્થાને તેના સંપૂર્ણ સમયગાળા સુધી રાખવા, જન્મ આપવા અને ત્યારબાદ બાળકોને ઉછેરવાનો અધિકાર શામેલ છે. જો કે, સગર્ભા સ્ત્રીઓના કિસ્સામાં ભાવિ બાળકના જીવનનું

રક્ષણ કરવામાં 'રાજ્યનું ફરજિયાત હિત' પણ છે. તેથી, ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની મંજૂરી ફક્ત ત્યારે જ આપવામાં આવે છે જ્યારે લાગુ કાયદામાં ઉદ્દેષિત શરતો પૂર્ણ થઈ હોય. તેથી, MTP એક્ટ, ૧૯૭૧ ની જોગવાઈઓને પ્રજનન પસંદગીઓના ઉપયોગ પર મૂકવામાં આવેલા વાજબી નિયંત્રણો તરીકે પણ જોઈ શકાય છે.

૨૩. ઉપરોક્ત જોગવાઈનું અવલોકન કરવાથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે સામાન્ય રીતે ગર્ભાવસ્થાનો અંત ત્યારે જ થઈ શકે છે જ્યારે તબીબી પ્રેક્ટિશનરને ખાતરી થાય કે 'ગર્ભાવસ્થા ચાલુ રાખવાથી ગર્ભવતી સ્ત્રીના જીવન માટે જોખમ રહેશે અથવા તેના શારીરિક અથવા માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન થશે' [કલમ ૩(૨) (i) મુજબ] અથવા જ્યારે 'એવું નોંધપાત્ર જોખમ હોય કે જો બાળકનો જન્મ થાય, તો તે ગંભીર રીતે અપંગ બને તેવી શારીરિક અથવા માનસિક અસામાન્યતાઓથી પીડાશે' [કલમ ૩(૨)(ii) મુજબ]. ગર્ભાવસ્થાના સમયગાળાના બાર અઠવાડિયાની અંદર ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા માટે એક તબીબી પ્રેક્ટિશનરની સંતુષ્ટિ જરૂરી છે, જ્યારે ગર્ભાવસ્થાના સમયગાળાના બાર થી વીસ અઠવાડિયા વચ્ચે ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા માટે બે તબીબી પ્રેક્ટિશનરોએ આમાંથી કોઈપણ કારણ વિશે સંતુષ્ટ થવું આવશ્યક છે.

૨૪. આ જોગવાઈના સ્પષ્ટીકરણોમાં ગર્ભાવસ્થાના સમાપ્તિનો પણ વિચાર કરવામાં આવ્યો છે જ્યારે તે બળાત્કાર અથવા જન્મ નિયંત્રણ પદ્ધતિઓની નિષ્ફળતાનું પરિણામ હોય કારણ કે આ બંને ઘટનાઓને સ્ત્રીના 'માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન' સાથે સરખાવી દેવામાં આવી છે.

૨૫. આવી બધી પરિસ્થિતિઓમાં, ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા માટે સગર્ભા સ્ત્રીની સંમતિ એક આવશ્યક આવશ્યકતા છે. આ સ્થિતિ MTP એક્ટ, ૧૯૭૧ ની કલમ ૩(૪) (b) માં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવી છે.

૨૬. સંમતિના આ નિયમના અપવાદો કાયદાની કલમ ૩(૪)(a) માં આપવામાં આવ્યા છે. કલમ ૩(૪)(a) માં જણાવાયું છે કે જ્યારે ગર્ભવતી સ્ત્રી અઢાર વર્ષથી ઓછી ઉંમરની હોય અથવા 'માનસિક રીતે બીમાર' હોય, ત્યારે ગર્ભવતી સ્ત્રીના વાલી દ્વારા સંમતિ આપવામાં આવે તો ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરી શકાય છે. બીજો એકમાત્ર અપવાદ MTP કાયદાની કલમ ૫(૧) માં જોવા મળે છે જે રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનરને ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની મંજૂરી આપે છે જ્યારે તે/તેણીને સદ્ભાવનાથી એવું લાગે છે કે 'ગર્ભવતી સ્ત્રીના જીવનને બચાવવા

માટે તાત્કાલિક જરૂરી છે'. સ્પષ્ટપણે, આમાંથી કોઈ પણ અપવાદ વર્તમાન કેસમાં લાગુ પડતો નથી.

૨૭. આપણી સામેની હકીકતોમાં, રાજ્ય એવો દાવો કરી શકે છે કે તે ગર્ભવતી પીડિતાના વાલી છે કારણ કે તે અનાથ છે અને તેને સરકાર દ્વારા સંચાલિત કલ્યાણ સંસ્થાઓમાં મૂકવામાં આવી છે. જોકે, ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા અંગે નિર્ણય લેવા માટે રાજ્યના વાલીપણાના દાવાને યાંત્રિક રીતે લંબાવી શકાતો નથી. ઓસિફિકેશન ટેસ્ટમાં જાણવા મળ્યું છે કે પીડિતાની શારીરિક ઉંમર લગભગ ૧૯-૨૦ વર્ષ છે. આ નિષ્કર્ષમાં દર્શાવે છે કે તે સગીર નથી. વધુમાં, તેની સ્થિતિને 'હળવી માનસિક મંદતા' તરીકે વર્ણવવામાં આવી છે જે MTP કાયદાની કલમ ૩(જ)(એ) દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવેલી 'માનસિક રીતે બીમાર વ્યક્તિ'ની સ્થિતિથી સ્પષ્ટપણે અલગ છે.

૩૧. જેમ અગાઉ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તેમ, આપણી સામેની હકીકતોમાં પીડિતાએ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા માટે સંમતિ આપી નથી. અમે સંમતિની આ જરૂરિયાતને હળવી કરવાની મંજૂરી આપી શકતા નથી કારણ કે તે પીડિતાના પ્રજનન અધિકારો પર મનસ્વી અને ગેરવાજબી પ્રતિબંધ સમાન હશે. આપણે એ હકીકતનું પણ ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે MTP કાયદાની કલમ ૩(જ)(બી) દ્વારા વિચારવામાં આવેલી સંમતિની જરૂરિયાતમાં કોઈપણ હળવી કરવાથી એવા સમાજમાં દુરુપયોગ થઈ શકે છે જ્યાં લિંગ-પસંદગીયુક્ત ગર્ભપાત એક વ્યાપક સામાજિક દુષ્ટતા છે.

૫૮. અમારા વિચારણા મુજબ, MTP કાયદાની ભાષા પુખ્ત વયથી વધુ ઉંમરના માનસિક વિકલાંગ વ્યક્તિઓની વ્યક્તિગત સ્વાયત્તતાનો સ્પષ્ટપણે આદર કરે છે. આ કેસમાં અન્ય કોઈ પણ કાનૂની શરતો પૂરી થઈ નથી, તેથી તે સ્પષ્ટ છે કે અમે ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા માટે સંમતિની જરૂરિયાતને હળવી કરવાની મંજૂરી આપી શકતા નથી. અમે એવું પણ તર્ક આપ્યો છે કે આટલા મોડા તબક્કામાં (૧૯-૨૦ અઠવાડિયાના ગર્ભાવસ્થાના સમયગાળામાં) ગર્ભપાત કરાવવાથી પીડિતાના શારીરિક સ્વાસ્થ્ય માટે નોંધપાત્ર જોખમો ઉભા થાય છે.

૫. ૧૯૭૧ના મેડિકલ ટર્મિનેશન ઓફ પ્રેગ્નન્સી એક્ટની બંધારણીય માન્યતા રાજસ્થાન હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ અનૈતિક અને ભારતના બંધારણની કલમ-૨૧નું

ઉદ્ધન કરતી હોવાના આધારે પડકારનો વિષય હતો.

૬. કાયદાની બંધારણીય માન્યતાને સમર્થન આપતી વખતે, નંદ કિશોર શર્મા અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને એનઆર, એઆઈઆર ૨૦૦૬ રાજ.૧૬૬ ના કેસમાં ડિવિઝન બેન્ચે આ રીતે અવલોકન કર્યું –

"૪. સામાન્ય ભાષામાં 'ગર્ભપાત' તરીકે ઓળખાતા ગર્ભાવસ્થાના તબીબી સમાપ્તિ સંબંધિત મુદ્દાઓ ખરેખર જાહેર મહત્વના છે. પક્ષકારોના વકીલે આ મુદ્દાની લંબાઈ અને પહોળાઈમાં જવાનો પ્રયાસ કર્યો. જોકે, અમારા મતે, વિચારણાનો મુદ્દો એક સાંકડી દિશાનિર્દેશમાં રહેલો છે. આ અદાલતે ગર્ભ ક્યારે જીવનમાં આવે છે અથવા ગર્ભપાતની નૈતિકતાને સ્પર્શતા મોટા પ્રશ્ન પર ચર્ચા કરવી જોઈએ નહીં. અમે ફક્ત કાયદાની સંબંધિત જોગવાઈઓની માન્યતા સાથે ચિંતિત છીએ. શરૂઆતમાં, એ ઉલ્લેખ કરી શકાય છે કે અરજી એવી દલીલ કરવા માંગવામાં આવી હતી કે કાયદો ગર્ભપાતને કાયદેસર બનાવવા માટે ઘડવામાં આવ્યો છે પરંતુ સંબંધિત જોગવાઈના ખાલી વાંચનથી એવું લાગે છે કે કાયદો સ્ત્રી અથવા જન્મેલા બાળકના હિતમાં ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાનો છે. કલમ ૩ ને નીચે મુજબ વિસ્તૃત રીતે ટાંકવામાં આવી શકે છે:

"૩. જ્યારે રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનરો દ્વારા ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરી શકાય છે:–

(૧) ભારતીય દંડ સંહિતામાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, જો રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર આ કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર કોઈપણ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરે છે, તો તે કોડ હેઠળ અથવા હાલમાં અમલમાં રહેલા કોઈપણ અન્ય કાયદા હેઠળ કોઈપણ ગુના માટે દોષિત રહેશે નહીં.

(૨) પેટા-કલમ (૪) ની જોગવાઈઓને આધીન, રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનરો દ્વારા ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરી શકાય છે,–

(ક) જ્યાં ગર્ભાવસ્થાનો સમયગાળો બાર અઠવાડિયાથી વધુ ન હોય, જો આવા તબીબી વ્યવસાયી હોય, – – અથવા – –

(ખ) જ્યાં ગર્ભાવસ્થાનો સમયગાળો બાર અઠવાડિયાથી વધુ હોય પરંતુ વીસ અઠવાડિયાથી વધુ ન હોય, જો ઓછામાં ઓછા બે રજિસ્ટર્ડ તબીબી પ્રેક્ટિશનરોનો, સદ્ભાવનાથી અભિપ્રાય હોય કે–

(i) ગર્ભવસ્થા ચાલુ રાખવાથી ગર્ભવતી સ્ત્રીના જીવન માટે જોખમ અથવા તેના શારીરિક કે માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર ઈજા થવાની શક્યતા રહેશે; – અથવા –

(ii) જો બાળકનો જન્મ થાય, તો તે એવી શારીરિક અથવા માનસિક અસામાન્યતાઓથી પીડાશે કે ગંભીર રીતે વિકલાંગ થઈ જશે તેવું નોંધપાત્ર જોખમ છે.

સમજૂતી I– જ્યાં સગર્ભા સ્ત્રી દ્વારા કોઈપણ ગર્ભવસ્થા બળાત્કારને કારણે થઈ હોવાનો આરોપ મૂકવામાં આવે છે, ત્યાં આવી ગર્ભવસ્થાને કારણે થતી વેદના ગર્ભવતી સ્ત્રીના માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન પહોંચાડે તેવું માનવામાં આવશે.

સમજૂતી II– જ્યાં કોઈપણ પરિણીત સ્ત્રી અથવા તેના પતિ દ્વારા બાળકોની સંખ્યા મર્યાદિત કરવાના હેતુથી ઉપયોગમાં લેવાતા કોઈપણ ઉપકરણ અથવા પદ્ધતિની નિષ્ફળતાના પરિણામે કોઈપણ ગર્ભવસ્થા થાય છે, ત્યાં આવી અનિચ્છનીય ગર્ભવસ્થાને કારણે થતી વેદના ગર્ભવતી સ્ત્રીના માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન પહોંચાડે તેવું માનવામાં આવી શકે છે.

(૩) ગર્ભવસ્થા ચાલુ રાખવાથી પેટા-કલમ (૨) માં ઉલ્લેખિત સ્વાસ્થ્યને નુકસાન થવાનું જોખમ રહેશે કે કેમ તે નક્કી કરતી વખતે, ગર્ભવતી સ્ત્રીના વાસ્તવિક અથવા વાજબી રીતે અનુમાનિત વાતાવરણને ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે.

(જ-એ) જે સ્ત્રી અઢાર વર્ષની ન થઈ હોય, અથવા જે અઢાર વર્ષની ઉંમરે પાગલ હોય, તેનો ગર્ભપાત તેના વાલીની લેખિત સંમતિ સિવાય કરી શકાશે નહીં.

(જ-બી) કલમ (a) માં અન્યથા જોગવાઈ કર્યા સિવાય, ગર્ભવતી સ્ત્રીની સંમતિ સિવાય કોઈપણ ગર્ભવસ્થા સમાપ્ત કરવામાં આવશે નહીં.

(૫) સ્પષ્ટ વાંચન પર, એ સ્પષ્ટ છે કે કલમ ૩ રજિસ્ટર્ડ મેડિકલ પ્રેક્ટિશનર(ઓ) દ્વારા ગર્ભવસ્થા સમાપ્ત કરવાની પરવાનગી આપે છે, જો તેઓ સદ્ભાવનાથી સંતુષ્ટ હોય કે ગર્ભવસ્થા ચાલુ રાખવાથી સગર્ભા સ્ત્રીના જીવન માટે જોખમ રહેશે અથવા તેના શારીરિક અને માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન

થશે; અથવા જો બાળકનો જન્મ થશે, તો તે એવી શારીરિક અથવા માનસિક અસામાન્યતાઓથી પીડાશે જે તેને ગંભીર રીતે અપંગ બનાવશે. સમજૂતી મુજબ, જ્યાં ગર્ભાવસ્થા બળાત્કારને કારણે થાય છે, ત્યાં ગર્ભાવસ્થાની પીડાને ગર્ભવતી સ્ત્રીના 'માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે ગંભીર નુકસાન' ગણવામાં આવે છે. જો ગર્ભાવસ્થા સ્ત્રી અથવા તેના પતિ દ્વારા બાળકોની સંખ્યા મર્યાદિત કરવાના હેતુથી ઉપયોગમાં લેવાતા કોઈપણ ઉપકરણ અથવા પદ્ધતિની નિષ્ફળતાના પરિણામે થાય છે, તો આવી અનિચ્છનીય ગર્ભાવસ્થાને કારણે થતી પીડાને ગર્ભવતી સ્ત્રીના 'માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે ગંભીર નુકસાન' તરીકે પણ ગણવામાં આવે છે.

૬. એવું લાગે છે કે કાયદો જે હાંસલ કરવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય ગર્ભવતી સ્ત્રીનો જીવ બચાવવાનો અથવા તેણીને શારીરિક અને માનસિક સ્વાસ્થ્ય પ્રત્યે થતી કોઈપણ ઈજાથી મુક્તિ આપવાનો અથવા બાળકના જન્મ સમયે સંભવિત વિકૃતિઓને રોકવાનો છે. અમને કાયદાના ઉદ્દેશ્યો અને કારણોના નિવેદનમાંથી સમર્થન મળે છે, જેનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ વાંચે છે:

"આમ માતાના સ્વાસ્થ્ય, શક્તિ અને ક્યારેક જીવનનો બગાડ ટાળી શકાય છે. ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા સંબંધિત કેટલીક હાલની જોગવાઈઓને ઉદાર બનાવવાનો પ્રયાસ કરતા પ્રસ્તાવિત પગલાની કલ્પના

- (૧) આરોગ્ય માપદંડ તરીકે કરવામાં આવી છે – જ્યારે સ્ત્રીના જીવન માટે જોખમ હોય અથવા તેના શારીરિક અથવા માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે જોખમ હોય;
- (૨) માનવતાવાદી ધોરણે – જેમ કે જ્યારે ગર્ભાવસ્થા બળાત્કાર અથવા પાગલ સ્ત્રી સાથે સંભોગ જેવા જાતીય ગુનાથી ઉદ્ભવે છે, વગેરે;
- (૩) વંશીય આધારો – જ્યાં એવું નોંધપાત્ર જોખમ હોય કે જો બાળક જન્મે તો, તે વિકૃતિઓ અને રોગોથી પીડાશે."

૭. આ કાયદાનો ઉદ્દેશ્ય સગર્ભા સ્ત્રીના જીવનને બચાવવાનો અથવા તેના શારીરિક અને માનસિક સ્વાસ્થ્યને થતી કોઈપણ ઈજાથી રાહત આપવાનો છે, અને બીજું કંઈ નહીં, એવું લાગે છે કે આ કાયદો ભારતના બંધારણની કલમ ૨૧ સાથે વિરોધાભાસ કરવાને બદલે તેની સાથે સુસંગત છે. જ્યારે ગર્ભ ક્યારે જીવંત થાય છે તે અંગે ચર્ચા થઈ શકે છે જેથી ભારતના બંધારણની કલમ ૨૧ ને આકર્ષિત કરી શકાય, ત્યાં બે મત હોઈ શકે નહીં કે જ્યાં ગર્ભાવસ્થા ચાલુ રાખવાથી સગર્ભા સ્ત્રીના જીવન માટે જોખમ હોવાની અથવા તેના

શારીરિક અને માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન થવાની સંભાવના હોય, ત્યાં ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવી તેના હિતમાં રહેશે.

૮. કલમ ૩ ના અવલોકનથી એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે આ કાયદો કોઈપણ વ્યક્તિને, તબીબી પ્રેક્ટિશનરને પણ, ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની કાર્ટે બ્લેન્ચે આપતો નથી. આ કાયદામાં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જોગવાઈ છે કે ગર્ભાવસ્થા વીસ અઠવાડિયા સુધી અને ફક્ત રજિસ્ટર્ડ તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા જ સમાપ્ત કરી શકાય છે. જો ગર્ભાવસ્થાનો સમયગાળો બાર અઠવાડિયાથી વીસ અઠવાડિયા સુધી વધી જાય, તો તે ફક્ત ત્યારે જ સમાપ્ત કરી શકાય છે જો ઓછામાં ઓછા બે રજિસ્ટર્ડ તબીબી પ્રેક્ટિશનરોનું બોર્ડ સંમતિ આપનાથી એવું માને કે ગર્ભાવસ્થા ચાલુ રાખવાથી ગર્ભવતી મહિલાના જીવન માટે જોખમ છે અથવા તેના શારીરિક અને માનસિક સ્વાસ્થ્યને ગંભીર નુકસાન થાય છે.

૯. આ કેસનો એક મહત્વપૂર્ણ પાસું એ છે કે ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની જોગવાઈ પહેલી વાર ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની નથી. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૧૨ પણ ગર્ભપાત તરીકે વર્ણવેલ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્તિને રક્ષણ આપે છે; જો તે "સ્ત્રીના જીવનને બચાવવાના હેતુથી સંમતિ આપનાથી" કરવામાં આવે છે. તેવી જ રીતે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૧૫ બાળકને જીવંત જન્મતા અટકાવવા અથવા તેના જન્મ પછી તેને મૃત્યુ પામવાથી રોકવાના હેતુથી કરવામાં આવેલા કોઈપણ કૃત્યને રક્ષણ આપે છે "જો આપું કૃત્ય માતાના જીવનને બચાવવાના હેતુથી સંમતિ આપનાથી કરવામાં આવ્યું હોય". મુદ્દો બહાર લાવવા માટે, કલમ ૩૧૨ અને ૩૧૫ નીચે મુજબ ટાંકવા ઉપયોગી થશે:—

"કલમ ૩૧૨. — ગર્ભપાત કરાવવો,

- જે કોઈ સ્વેચ્છાએ બાળક ધરાવતી સ્ત્રીને ગર્ભપાત કરાવે છે, જો સ્ત્રીના જીવનને બચાવવાના હેતુથી સારા વિશ્વાસથી આપું ગર્ભપાત કરવામાં ન આવ્યું હોય, તો તેને ત્રણ વર્ષ સુધીની કેદની સજા અથવા દંડ અથવા બંને સજા થશે; અને જો સ્ત્રીને બાળક થવાની ઉતાવળ હોય, તો તેને સાત વર્ષ સુધીની કેદની સજા થશે અને દંડને પણ પાત્ર થશે.

કલમ ૩૧૫. બાળકને જીવંત જન્મતું અટકાવવા અથવા જન્મ પછી તેનું મૃત્યુ કરાવવાના ઇરાદાથી કરવામાં આવેલું કૃત્ય.—

જે કોઈ બાળકના જન્મ પહેલાં બાળકને જીવંત જન્મતું અટકાવવા અથવા તેના જન્મ પછી તેને મૃત્યુ કરાવવાના ઇરાદાથી કોઈ કૃત્ય કરે છે, અને આવા કૃત્ય દ્વારા તે બાળકને જીવંત જન્મતું અટકાવવા અથવા તેના જન્મ પછી તેને મૃત્યુ

અપાવવાનું કામ કરે છે, તો, જો આવું કૃત્ય માતાના જીવનને બચાવવાના હેતુથી સદ્ભાવનાથી કરવામાં ન આવ્યું હોય, તો તેને દસ વર્ષ સુધીની કેદની સજા અથવા દંડ અથવા બંને થઈ શકશે.

૧૦. એ ઉલ્લેખ કરવો વાહિયાત રહેશે નહીં કે ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા અથવા ગર્ભપાત અંગે ભારતીય દંડ સંહિતામાં ખામી નીચેના શબ્દોમાં ઉદ્દેશો અને કારણોના નિવેદનમાં જોવા મળી હતી:

"લગભગ એક સદી પહેલા ઘડાયેલા ભારતીય દંડ સંહિતામાં ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા અંગેની જોગવાઈઓ આ વિષય પર તત્કાલીન બ્રિટિશ કાયદાને ધ્યાનમાં રાખીને બનાવવામાં આવી હતી. ગર્ભપાતને એક ગુનો ગણવામાં આવ્યો હતો જેના માટે માતા તેમજ ગર્ભપાત કરાવનાર બંનેને સજા થઈ શકે છે, સિવાય કે જ્યાં માતાના જીવનને બચાવવા માટે તેને પ્રેરિત કરવાની જરૂર હોય. એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે સમગ્ર દેશમાં ખૂબ જ મોટી સંખ્યામાં કેસોમાં આ ખૂબ જ કડક કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે. વધુમાં, આમાંની મોટાભાગની માતાઓ પરિણીત મહિલાઓ છે, અને તેમને તેમની ગર્ભાવસ્થા છુપાવવાની કોઈ ખાસ જરૂર નથી."

૧૧. IPC ની કલમ ૩૧૨ અને ૩૧૫ ના સંદર્ભમાં વાંચીએ તો એવું લાગે છે કે આ કાયદાનો ઉદ્દેશ્ય ગર્ભાવસ્થાના સ્પષ્ટ અંતને મંજૂરી આપવાને બદલે ગર્ભાવસ્થાના સમાપ્તિ સંબંધિત જોગવાઈઓને કડક અને અસરકારક બનાવવાનો હતો. IPC ની કલમ ૩૧૨ એ ગર્ભપાત કરાવવો એ ગુનો ગણ્યો હતો, સિવાય કે સ્ત્રીના જીવનને બચાવવા માટે સારી ભાવનાથી ગર્ભાવસ્થાને તબીબી રીતે સમાપ્ત કરી શકાય તે રીતે સ્થાપિત કર્યા વિના. કાયદાની કલમ ૩ માં માર્ગદર્શિકા અથવા મર્યાદા પૂરી પાડવામાં આવી છે જેમાં ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરી શકાય છે.

૭. ગર્ભના જીવનના અધિકારના મુદ્દા પર વિચાર કરી રહ્યો છું, તેથી હું ગર્ભપાત સુધારણા કાયદા કેસમાં (૧૯૭૫) ૩૯ બી વર્ક જીવમાં પશ્ચિમ જર્મન બંધારણીય અદાલતના નિર્ણયને ટાંકવાનું યોગ્ય માનું છું. ઉપરોક્ત કેસમાં પશ્ચિમ જર્મન બંધારણીય અદાલતે નીચે મુજબનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો હતો:

(૧) કલમ ૨ માં "દરેક વ્યક્તિ" માં અજાત પ્રાણીનો સમાવેશ થાય છે;

- (૨) ગર્ભધારણના ચોદમા દિવસથી ગર્ભમાં માનવ જીવન અસ્તિત્વમાં છે;
- (૩) રાજ્યની ફરજ છે કે તે ગર્ભના જીવનનું રક્ષણ અને પ્રોત્સાહન આપે અને અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા ગેરકાયદેસર દબલગીરીથી તેનું રક્ષણ કરે;
- (૪) વિકાસનો અધિકાર માતાના ગર્ભમાંથી ગર્ભમાં પ્રાપ્ત થાય છે અને જન્મ પછી પણ પૂર્ણ થતો નથી;
- (૫) જો ગર્ભને ફક્ત માતાના શરીરનો એક ભાગ માનવામાં આવે, તો ગર્ભાવસ્થા સમાપ્તિ સંપૂર્ણપણે ખાનગી જીવનના ક્ષેત્રમાં રહેશે, જાહેર હસ્તક્ષેપની જરૂર રહેશે નહીં. પરંતુ કારણ કે ગર્ભ બંધારણના રક્ષણ હેઠળ "એક સ્વાયત્ત માનવ" છે, ગર્ભાવસ્થા સમાપ્તિનું એક સામાજિક પરિમાણ છે જે જાહેર નિયમનની માંગ કરે છે;
- (૬) બંધારણ સ્ત્રીના વ્યક્તિત્વના મુક્ત વિકાસના અધિકારનું પણ રક્ષણ કરે છે, જેમાં પિતૃત્વ સામે નિર્ણય લેવાની સ્વતંત્રતા શામેલ છે. પરંતુ આ અધિકાર મર્યાદાઓ વિના ગેરંટીકૃત નથી. અન્યનો અધિકાર, બંધારણીય હુકમ અને નૈતિક સંહિતા બધા તેને પ્રતિબંધિત કરે છે;
- (૭) ગર્ભના રક્ષણ તેમજ ગર્ભવતી સ્ત્રીના ગર્ભપાતની સ્વતંત્રતાની ખાતરી આપતું સમાધાન અશક્ય છે કારણ કે ગર્ભાવસ્થા સમાપ્તિનો અર્થ હંમેશા "અજન્માત જીવનનો વિનાશ" થાય છે. તેથી, કાનૂની હુકમ સ્ત્રીના સ્વ-નિર્ણયને તેના નિયમોનો સિદ્ધાંત બનાવી શકતો નથી. બીજી બાજુ, ગર્ભના રક્ષણને સ્ત્રીના સ્વ-નિર્ણયના અધિકાર કરતાં પ્રાથમિકતા આપવી જોઈએ;
- (૮) રાજ્યએ "વિકાસશીલ જીવન" નું રક્ષણ કરવાની પોતાની ફરજ અસરકારક રીતે પૂર્ણ કરવાની છે. આ ફરજ નિભાવતી વખતે રાજ્યએ અજાત બાળકના જીવનના અધિકાર અને સ્ત્રીના પોતાના જીવન અને સ્વાસ્થ્યના અધિકાર વચ્ચે વાજબી ગોઠવણ કરવાની છે. અજાત બાળકના જીવનનો અધિકાર સ્ત્રી માટે સામાન્ય ગર્ભાવસ્થા કરતા ઘણો વધારે બોજ લાવી શકે છે. આવા કિસ્સામાં, રાજ્ય ગર્ભવતી સ્ત્રીને ગર્ભનો નાશ કરવા બદલ

સજામાંથી મુક્તિ આપી શકે છે જ્યાં ગર્ભવતી સ્ત્રીને તેના જીવન માટેના ખતરા અથવા તેના સ્વાસ્થ્ય પર ગંભીર અસરના ભયથી બચાવવાની જરૂર હોય અથવા અન્ય કિસ્સાઓમાં, જ્યાં બોજ અસાધારણ હોય; અને

(૯) કોર્ટની ફરજ પોતાને ધારાસભ્યના સ્થાને મૂકવાની નથી, પરંતુ તે નક્કી કરવાની છે કે ધારાસભ્યએ "વિકાસશીલ જીવન" નું રક્ષણ કરવાની પોતાની ફરજ પૂર્ણ કરી છે અને અજાત બાળકના અધિકાર અને ગર્ભવતી સ્ત્રીના અધિકાર વચ્ચે વાજબી ગોઠવણ કરી છે કે નહીં. (જુઓ ડીડી બાસુ, ભારતના બંધારણ પર ટિપ્પણી, ભાગ III આવૃત્તિ, ૨૦૦૮ ૩૧૪૩)

૮. રો વિરુદ્ધ વેડ ૩૫ એલ એડ ૨ડી ૧૪૭ : ૪૧૦ યુએસ ૧૧૩ (૧૯૭૩) યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની સુપ્રીમ કોર્ટના સૌથી રાજકીય રીતે મહત્વપૂર્ણ નિર્ણયોમાંનો એક બન્યો. આ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ સુપ્રીમ કોર્ટનો એક સીમાચિહ્નરૂપ નિર્ણય છે જે સ્થાપિત કરે છે કે ગર્ભપાત વિરુદ્ધ મોટાભાગના કાયદાઓ ગોપનીયતાના બંધારણીય અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે, આમ ગર્ભપાતને પ્રતિબંધિત કરતા તમામ રાજ્ય કાયદાઓને ઉથલાવી દીધા જે નિર્ણય સાથે અસંગત હતા. જોન રો, તેણીની ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવા માંગતી હતી કારણ કે તેણીએ દલીલ કરી હતી કે તે બળાત્કારનું પરિણામ છે. તબીબી જ્ઞાનની તે સમયની વર્તમાન સ્થિતિ પર આધાર રાખીને, આ નિર્ણયે ત્રિમાસિક ગાળાની એક સિસ્ટમ સ્થાપિત કરી જેણે રાજ્યના કાયદેસર હિતોને વ્યક્તિગત બંધારણીય અધિકારો સાથે સંતુલિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો કે રાજ્ય પ્રથમ ત્રિમાસિક દરમિયાન ગર્ભપાતના મહિલાના અધિકારને પ્રતિબંધિત કરી શકતું નથી, રાજ્ય બીજા ત્રિમાસિક દરમિયાન ગર્ભપાત પ્રક્રિયાને "માતૃત્વના સ્વાસ્થ્ય સાથે વાજબી રીતે સંબંધિત રીતે" નિયંત્રિત કરી શકે છે અને ત્રીજા ત્રિમાસિકમાં, ગર્ભની સધ્ધરતાને ડીમાર્કેટ કરીને, રાજ્ય તેને યોગ્ય લાગે તે રીતે ગર્ભપાતને પ્રતિબંધિત કરવાનું અથવા સૂચવવાનું પસંદ કરી શકે છે. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે "બાળજન્મ કેટલીક સ્ત્રીઓના જીવનને જોખમમાં મૂકે છે, તબીબી

ધોરણોને ધ્યાનમાં લીધા વિના 'કોઈપણ સમયે અને સ્થળે' સ્વૈચ્છિક ગર્ભપાત સમાજની વાજબી ચિંતા પર અસર કરશે. સ્ત્રીનું સ્વાસ્થ્ય તે ચિંતાનો એક ભાગ છે જેમ કે ગર્ભના જન્મ પછીના જીવનની પણ. આ ચિંતાઓ રાજ્યને પ્રક્રિયાને તબીબી તરીકે ગણવાને વાજબી ઠેરવે છે."

૮.૧ કેનેડાની સુપ્રીમ કોર્ટે કેનેડિયન ચાર્ટરના કલમ ૭ નું અર્થઘટન કર્યું જે વ્યક્તિના જીવન, સ્વતંત્રતા અને સ્વતંત્રતા અને સુરક્ષાના અધિકારની ખાતરી આપે છે. મોર્ગેન્ટાલોર સ્મોલિંગ અને સ્કોટ વી. આર (૧૯૮૮) ૪૪ ડીએલઆર (૪થી) ૩૮૫ ના અગ્રણી કેસમાં, કોર્ટે ગર્ભવતી મહિલાઓની શારીરિક સુરક્ષા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું. દેશના ફોજદારી સંહિતામાં ગર્ભપાત ઈચ્છતી ગર્ભવતી મહિલાએ ઉપચારાત્મક સમિતિને અરજી સબમિટ કરવાની જરૂર હતી, જેના પરિણામે વિલંબ થયો. સુપ્રીમ કોર્ટે શોધી કાઢ્યું કે આવી પ્રક્રિયા વ્યક્તિની સુરક્ષાની ગેરંટીનું ઉલ્લંઘન કરે છે. આનાથી ગર્ભવતી મહિલા માનસિક તણાવમાં મુકાઈ ગઈ.

૮.૨ યુકેનો ગર્ભપાત અધિનિયમ, ૧૯૬૭ પણ તેના કલમ ૨ માં અજાત બાળકને જીવનનો સંપૂર્ણ અધિકાર આપતો નથી. પેટન વી. યુનાઈટેડ કિંગડમ (૧૯૮૦) ૩ EHRR ૪૦૮ માં આ રીતે માન્ય રાખવામાં આવ્યું હતું. જો ગર્ભાવસ્થા ચાલુ રાખવામાં જોખમ હોય તો ગર્ભપાતની મંજૂરી છે. ગર્ભના જીવનનો અધિકાર ગર્ભિત મર્યાદાને આધીન છે જે માતાના જીવનને સુરક્ષિત રાખવા માટે ગર્ભાવસ્થાને સમાપ્ત કરવાની મંજૂરી આપે છે. એચ વી. નોર્વેમાં પણ આ જ વાતને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું ((૧૯૯૨) ૭૩ ડીઆર ૧૫૫)

૮.૩ હું જેકબ જ્યોર્જ વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય, (૧૯૯૪) ૩ SCC ૪૩૦ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયને નફાકારક રીતે ટાંકી શકું છું, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"૧ જીવનને ભગવાનનું સૌથી ઉત્કૃષ્ટ સર્જન કહેવામાં આવે છે. ઘણા ધાર્મિક સંપ્રદાયો દ્વારા કરવામાં આવતી દલીલોના મૂળમાં આ માન્યતા અને ખ્યાલ રહેલો છે, અને તે ખૂબ જ મજબૂત છે કે મનુષ્ય જીવન છીનવી શકતો નથી, કારણ કે

તેઓ જીવન આપી શકતા નથી. આ વિચાર કેટલાક ધાર્મિક નેતાઓમાં એટલો તીવ્ર છે કે તેઓ જન્મ નિયંત્રણના કોઈપણ પગલાનો પણ વિરોધ કરશે. આ વ્યક્તિઓ ગર્ભપાત અથવા કસુવાવડનો વધુ જોરશોરથી વિરોધ કરશે.

૨ રાષ્ટ્રપિતા મહાત્મા ગાંધીએ ઘણા સમય પહેલા હરિજનમાં આગ્રહ કર્યો હતો કે ભગવાન જ જીવન લઈ શકે છે કારણ કે તે જ જીવન આપે છે. જૈનો માટે પ્રાણીઓનું જીવન પણ છીનવી લેવું એ પાપ છે, કારણ કે તેમના મતે, પ્રાણીઓ પણ મનુષ્ય જેટલા જ ભગવાનનો ભાગ છે. બૌદ્ધો પણ અહિંસાનો ઉપદેશ આપે છે.

૩ આપણો ઋગ્વેદ બીજો કહે છે:

"અમને સો પાનખર આપો જેથી આપણે અનેક દુનિયા જોઈ શકીએ.

આપણે પ્રાચીનકાળથી નિર્ધારિત લાંબા આયુષ્ય પ્રાપ્ત કરીએ.

"અથર્વવેદ I માં નીચે મુજબ છે:

"આપણે લાંબા સમય સુધી સૂર્ય જોવા સક્ષમ બનીએ."

ઉપરોક્ત દર્શાવે છે કે જીવન કિંમતની બહાર છે અને ગેરકાયદેસર રીતે જીવન છીનવી લેવું એ માત્ર કાનૂની ગુનો જ નથી, પણ નૈતિક પાપ પણ છે.

૪ વર્તમાન અપીલોમાં આપણે જન્મ પહેલાં જ જીવન છીનવી લેવાથી ચિંતિત નથી. આપણે ગર્ભ જીવનના વિનાશથી ચિંતિત છીએ. આને ગર્ભપાત અથવા કસુવાવડ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ગર્ભમાં જીવન છે કે નહીં તે અંગેની કોઈપણ શંકાને દૂર કરવા માટે, ટેલરે તેમના "પ્રિન્સિપલ એન્ડ પ્રેક્ટિસ ઓફ મેડિકલ જ્યુરિસપ્રુડેન્સ" માં જે કહ્યું છે તે નોંધી શકાય છે જ્યાં વિદ્વાન લેખકે પૃષ્ઠ ૩૩૨ (૧૩મી આવૃત્તિ) પર અભિપ્રાય આપ્યો છે કે કાયદેસર રીતે ગર્ભપાત અને કસુવાવડ બંને સમાનાર્થી છે કારણ કે ગર્ભને "માનવ જીવન ... ગર્ભાધાનના ક્ષણથી" ગણવામાં આવે છે. જોકે, એવું કહી શકાય કે ક્યારેક 'ગર્ભપાત' શબ્દ "સ્વયંસ્ફુરિત ગર્ભપાત" માટે અને "ગર્ભપાત" શબ્દ "ગેરકાયદેસર રીતે ઉત્પન્ન થયેલ કસુવાવડ" માટે વપરાય છે.

૫ જોકે, આ ભેદ અમારા હેતુ માટે મહત્વપૂર્ણ નથી કારણ કે દંડ સંહિતાની કલમ ૩૧૨ ગર્ભપાત કરાવવા વિશે વાત કરે છે અને કલમ ૩૧૪ એવી વ્યક્તિને સજા કરે છે જે સ્ત્રીનો ગર્ભપાત કરાવવાનો ઇરાદો ધરાવે છે અને આમ કરતી વખતે

આવી સ્ત્રીનું મૃત્યુ થાય છે. આ કલમ હેઠળ કેરળની હાઈકોર્ટે વિદ્વાન સહાયક સત્ર ન્યાયાધીશના નિર્દોષ છૂટવાના આદેશને રદ કર્યા પછી અપીલકર્તાને દોષી ઠેરવ્યો છે. કલમ ૩૧૪ હેઠળના ગુના માટે, અપીલકર્તાને RI ને ૪ વર્ષની સજા અને ૫,૦૦૦.૦૦ રૂપિયા દંડની સજા ફટકારવામાં આવી છે. હાઈકોર્ટે નિર્દોષ છૂટવાના આદેશ સામે સુઓમોટો સંજ્ઞાન પણ લીધું હતું અને આ કારણે ૪ રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલ ફોજદારી અપીલ, જે ૧૯૮૯ ની ફોજદારી અપીલ નં. ૪૧૫ તરીકે નોંધાયેલ હતી, તેની સાથે હાઈકોર્ટે ૧૯૮૯ ની CrRC નં. ૪૪ નો નિકાલ કર્યો, જે તેની પોતાની કાર્યવાહી સાથે સંબંધિત છે. તેથી, અપીલકર્તા દ્વારા ઉપરોક્ત બે અપીલો પસંદ કરવામાં આવી છે. એવું કહી શકાય કે દંડ ફટકારવામાં આવેલા રૂ. ૫,૦૦૦.૦૦ ના દંડમાંથી, દંડ વસૂલવાના કિસ્સામાં, મૃતકના બાળકોને તેમની માતાના ભુક્ષાન માટે વળતર તરીકે રૂ. ૪,૦૦૦.૦૦ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

૬ આપણા કાયદા ઘડનારાઓને જ્યારે આપણો દંડ સંહિતા ઘડવામાં આવી રહી હતી ત્યારે કેટલીક મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. કલમ ૩૧૨ ઘડતી વખતે આ સંહિતાના લેખકોએ નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"ગર્ભપાતના વિષય પરના કાયદાના સંદર્ભમાં, અમે એ કહેવું જરૂરી માનીએ છીએ કે અમને એવી તીવ્ર આશંકા છે કે આ દેશમાં આ અથવા તે વિષય પરના કોઈપણ કાયદાનો દુરુપયોગ સૌથી ખરાબ હેતુઓ માટે થઈ શકે છે. ગર્ભપાતનો આરોપ એવો છે જે, જ્યાં તે સાબિત ન થાય ત્યાં પણ ઘણીવાર પરિવારોના સન્માન પર ડાઘ છોડી દે છે. તેથી, આ વર્ણનનો ખોટો આરોપ લાવવાની શક્તિ બિન-સિદ્ધાંતિક પુરુષોના હાથમાં એક પ્રચંડ એન્જિન છે. કાયદાનો આ ભાગ, જો ખૂબ કાળજી લેવામાં ન આવે તો, થોડા દોષિતોને દોષિત ઠેરવશે પરંતુ આદરણીય પરિવારો માટે ઘણું દુઃખ અને ભય પેદા કરશે, અને સમાજના સૌથી ખરાબ જીવાતોને નફાનો મોટો પાક આપશે. અમને વિશ્વાસ છે કે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતામાં એવા નિયમો બનાવવાની અમારી સત્તા હોઈ શકે છે જે આવા દુરુપયોગને અટકાવી શકે. જો આપણે આમ કરી શકતા નથી, તો અમે એવું વિચારવા માટે વલણ ધરાવીએ છીએ કે ગર્ભપાત કરાવવાને બદલે, જ્યાં માતા ગુનામાં પક્ષકાર હોય, ત્યાં સંપૂર્ણપણે સજા વિના રહેવાની સલાહ આપવી એ અમારું કર્તવ્ય હશે, જ્યાં દોષિતો કરતાં નિર્દોષોને વધુ દુઃખ પહોંચાડે તેવી જોગવાઈઓ દ્વારા તેને દબાવવા કરતાં."

તો ઉપરોક્ત વિભાગમાં જે સ્થાન મળે છે તે ખૂબ જ પરિપક્વ અને કઠોર વિચારસરણીનું પરિણામ છે અને આપણે તેનો સંપૂર્ણ અમલ કરવો પડશે.

૭ ગર્ભાવસ્થાના તબીબી સમાપ્તિ અધિનિયમ, ૧૯૭૧ ના અમલ પછી, ગર્ભપાત સંબંધિત દંડ સંહિતાની જોગવાઈઓ કલમ ૩ માં બિન-હડકવાયા કલમને કારણે આ કાયદાને આધીન બની ગઈ છે, જે ચોક્કસ પરિસ્થિતિઓમાં નોંધાયેલા પ્રેક્ટિશનર દ્વારા ગર્ભપાત / કસુવાવડની મંજૂરી આપે છે. આ પરવાનગી ત્રણ આધારો પર આપી શકાય છે:

- (i) જ્યારે સ્ત્રીના જીવન માટે જોખમ હોય અથવા તેના શારીરિક કે માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે જોખમ હોય ત્યારે આરોગ્ય;
- (ii) માનવતાવાદી જેમ કે જ્યારે ગર્ભાવસ્થા બળાટકાર અથવા પાગલ સ્ત્રી સાથેના સંભોગ જેવા જાતીય ગુનાથી ઉદ્ભવે છે;
- (iii) અનુવંશીય – જ્યાં એવું નોંધપાત્ર જોખમ હોય કે જો બાળક જન્મે તો તે ખોડખાંપણ અને રોગોથી પીડાશે. (વસ્તુઓ અને કારણોનું નિવેદન જુઓ).

૮ ઉપરોક્ત દર્શાવે છે કે ગર્ભસ્થ બાળક માટે પણ વિધાનસભા દ્વારા ચિંતા દર્શાવવામાં આવી હતી, સંબંધિત મહિલાના જીવન માટે જોખમની વાત તો દૂર.

૮.૪ ધાર્મિક, નૈતિક અને સાંસ્કૃતિક સંવેદનશીલતાઓ સમગ્ર વિશ્વમાં ગર્ભપાત કાયદાઓને પ્રભાવિત કરવાનું ચાલુ રાખે છે. જીવનનો અધિકાર, સ્વતંત્રતાનો અધિકાર અને વ્યક્તિની સુરક્ષાનો અધિકાર એ માનવ અધિકારોના મુખ્ય મુદ્દાઓ છે જેનો ઉપયોગ ક્યારેક ગર્ભપાતને નિયંત્રિત કરતા કાયદાઓના અસ્તિત્વ અથવા ગેરહાજરીના સમર્થન તરીકે થાય છે. ઘણા દેશોમાં જ્યાં ગર્ભપાત કાયદેસર છે, ત્યાં ગર્ભપાત મેળવવા માટે ચોક્કસ માપદંડો પૂરા કરવાની જરૂર પડે છે, ઘણીવાર, પરંતુ હંમેશા નહીં, ત્રિમાસિક-આધારિત સિસ્ટમનો ઉપયોગ કરીને, જે વિંડોમાં ગર્ભપાત હજુ પણ કાયદેસર છે તેનું નિયમન કરે છે. ઘણી ચર્ચાઓમાં, ગર્ભપાતની તરફેણમાં અથવા વિરુદ્ધ રજૂ કરાયેલી દલીલો પ્રેરિત ગર્ભપાતની નૈતિક પરવાનગી પર અથવા ગર્ભપાતને મંજૂરી આપતા અથવા પ્રતિબંધિત કરતા કાયદાઓના સમથ ન પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે. નૈતિકતા અને

કાયદેસરતા પરની દલીલો ટકરાતી અને ભેગા થાય છે, જે હાથ પરના મુદ્દાને જટિલ બનાવે છે. ગર્ભપાત ચર્ચાઓ, ખાસ કરીને ગર્ભપાત કાયદાઓ સંબંધિત, ઘણીવાર બે શિબિરોમાંથી એકના હિમાયતી જૂથો દ્વારા સંચાલિત થાય છે. મોટાભાગે ગર્ભપાત પર કાનૂની પ્રતિબંધના પક્ષમાં રહેલા લોકો પોતાને જીવન તરફી તરીકે વર્ણવે છે જ્યારે ગર્ભપાત પર કાનૂની પ્રતિબંધોની વિરુદ્ધ રહેલા લોકો પોતાને પ્રો-ચોઈસ તરીકે વર્ણવે છે. ગર્ભપાતની તરફેણમાં અને વિરુદ્ધ દલીલોમાં નિયંત્રણ સિદ્ધાંતો દર્શાવવા માટે બંનેનો ઉપયોગ થાય છે: "શું ગર્ભ એક માનવી છે જેને જીવનનો મૂળભૂત અધિકાર છે" જીવનના સમર્થકો માટે, અને, જેઓ પસંદગીના સમર્થકો છે તેમના માટે. "શું સ્ત્રીને ગર્ભપાત કરાવવો કે નહીં તે પસંદ કરવાનો અધિકાર છે". (મનીષા ગર્ગ દ્વારા "ગર્ભપાતનો અધિકાર" જુઓ)

૯. અરજદાર વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રતીક બારોટે અરજદારની ઈચ્છા વિરુદ્ધ અને બળાત્કારને કારણે ગર્ભાવસ્થાનો અંત લાવવા માટે નિર્દેશો જારી કરવા માટે ઉગ્ર અપીલ કરી હતી. શ્રી બારોટે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારના પતિએ પણ તેણીનો ત્યાગ કર્યો છે અને કોઈપણ ભોગે પત્ની ગર્ભાવસ્થાનો અંત લાવવા માંગે છે.

૧૦. બીજી બાજુ, રાજ્ય સરકાર વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી મિતેશ અમીન અને વિદ્વાન વધારાના સરકારી વકીલ શ્રી એન.જે. શાહે આ અરજીનો જોરદાર વિરોધ કર્યો અને રજૂઆત કરી કે ગર્ભાવસ્થા બળાત્કારના કૃત્યને કારણે થઈ છે તેમ છતાં, કાયદો જો ગર્ભ વીસ અઠવાડિયાથી વધુનો હોય તો ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની મંજૂરી આપતો નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અંતિમ પરિણામ ગમે તે હોય, અરજદારે બાળકને જન્મ આપવો પડશે. વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી અમીને રજૂઆત કરી હતી કે રાજ્ય બાળકના જન્મની બાબતમાં અરજદારની સંભાળ રાખશે અને જો તેણીને આખરે પતિ અને તેના પરિવારના સભ્યો દ્વારા ત્યાગ

કરવામાં આવે છે, તો રાજ્ય ખાતરી કરશે કે અરજદારને જરૂરી નાણાકીય સહાય સાથે પૂરતું આશ્રય અને રક્ષણ પૂરું પાડવામાં આવે.

૧૧. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીનો અભ્યાસ કર્યા પછી, હું મુખ્યત્વે બે કારણોસર વિનંતી મુજબ રાહત આપી શકતો નથી.

૧૧.૧ પ્રથમ, પૃષ્ઠભૂમિ તથ્યો અને તપાસના પેઝિંગને ધ્યાનમાં લેતા હું સીધા એવા નિષ્કર્ષ પર આવવાની સ્થિતિમાં નથી કે તે બળાત્કારનો મામલો હતો. બીજું, હાલ પૂરતું હું બળાત્કારના આ પાસાને બાજુ પર રાખું છું. ધારી લઈએ કે ગર્ભાવસ્થા ગમે તે કારણોસર અરજદારની ઈચ્છા અને ઈચ્છા વિરુદ્ધ હતી, તો આ કેસમાં રસપ્રદ પાસું એ છે કે જ્યારે અરજદારે આ રિટ અરજી દાખલ કરવાનું પસંદ કર્યું, એટલે કે ૩૧/૩/૨૦૧૫ ના રોજ, તબીબી અહેવાલોમાંથી સાબિત થાય છે કે ગર્ભાવસ્થા લગભગ ૨૭ અઠવાડિયાની હતી. જોકે અરજદારનો કેસ છે કે તેણી આરોપી વ્યક્તિઓની ગેરકાયદેસર કેદમાં હોવાથી તેણીને કાયદામાં જોગવાઈ મુજબ કાયદાકીય સમયમર્યાદામાં ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરાવવાની કોઈ તક નહોતી, છતાં હું આવી રજૂઆત સ્વીકારી શકતો નથી કારણ કે કાયદો ૨૦ અઠવાડિયાથી વધુ ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની મંજૂરી આપતો નથી સિવાય કે માતાના જીવનને જોખમ હોય.

૧૧.૨ અરજદારના વિદ્વાન વકીલે ભારપૂર્વક દલીલ કરી હતી કે કલમ-૩ ના સમજૂતી-૧ ના સંદર્ભમાં વાંચવામાં આવે ત્યારે, જ્યાં બળાત્કારને કારણે થતી ગર્ભાવસ્થા ગર્ભવતી સ્ત્રીના માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે ગંભીર નુકસાનકારક હોવાનું કહેવાય છે, તે જ પાસું ૧૯૭૧ ના કાયદાની કલમ ૫ ની જોગવાઈઓને પણ લાગુ પડવું જોઈએ, જેમાં ગર્ભવતી સ્ત્રીના જીવનને બચાવવા માટે જો જરૂરી હોય તો તાત્કાલિક ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરી શકાય છે. શ્રી બારોટ ઈચ્છે છે કે આ કોર્ટ કાયદા પર કંઈક વાંચે જે વિધાનસભાએ પ્રદાન કરવાનું

યોગ્ય માન્યું નથી.

૧૧.૩ કાયદાકીય જોગવાઈમાંથી નીકળતું પરિણામ ક્યારેય ખરાબ હોતું નથી. કોર્ટને તેના સંચાલનથી થતી તકલીફને દૂર કરવા માટે તે જોગવાઈને અવગણવાની કોઈ સત્તા નથી. કોર્ટને પરિણામ ગમે છે કે નહીં તે ધ્યાનમાં રાખીને કાયદો અમલમાં મૂકવો જોઈએ.

૧૧.૪ હું રોહિતાશ કુમાર અને અન્યોના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયને નફાકારક રીતે ટાંકી શકું છું. વી. ઓમ પ્રકાશ અને અન્યો., AIR ૨૦૧૩ SC ૩૦.

૨૨. કોર્ટે એ હકીકત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે, કાયદાની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરતી વખતે, તે એક પણ શબ્દ ઉમેરી કે બાદ કરી શકતી નથી. કાનૂની સિદ્ધાંત "A Verbis Legis Non Est Recedendum" નો અર્થ છે, "કાયદાના શબ્દોમાંથી, કોઈ વિચલન ન હોવું જોઈએ". એક કલમનું અર્થઘટન તેના બધા ભાગોને એકસાથે વાંચીને કરવું જોઈએ, અને તેનો કોઈપણ ભાગ છોડી દેવાની પરવાનગી નથી. કોર્ટ એવી ધારણા સાથે આગળ વધી શકતી નથી કે કાયદા ઘડતી વખતે વિધાનસભાએ ભૂલ કરી છે; તેણે એ આધારે આગળ વધવું જોઈએ કે વિધાનસભાએ જે કહ્યું છે તેનો હેતુ હતો; ભલે કાયદા ઘડવામાં તેના દ્વારા ઉપયોગમાં લેવામાં આવતી શબ્દસમૂહશાસ્ત્રમાં કોઈ ખામી હોય, અને કાયદામાં રહી ગયેલી ખામીઓને ઉમેરવા અને સુધારવા અથવા બાંધકામ દ્વારા ભરવા માટે કોર્ટ ખુલ્લું ન હોય. કોર્ટ ફક્ત કીઝને દૂર કરી શકે છે પરંતુ આમ કરતી વખતે, તેણે તે ફેબ્રિકને બદલવું જોઈએ નહીં, જેમાંથી કાયદો વણાયેલ છે. કોર્ટ, કાયદાકીય જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરતી વખતે, કાયદામાં શબ્દો ઉમેરી શકતી નથી, અથવા તેમાં એવા શબ્દો વાંચી શકતી નથી જે તેનો ભાગ નથી, ખાસ કરીને જ્યારે તેનું શાબ્દિક વાંચન, સમજી શકાય તેવું પરિણામ ઉત્પન્ન કરે છે.

(જુઓ: નલિનાબ્યા બાયસેક વી. શ્યામ સુંદર હલદાર અને અન્ય, AIR ૧૯૫૩ SC ૧૪૮; શ્રી રામ રામ નારાયણ મેઘી વિ. બોમ્બે રાજ્ય, AIR ૧૯૫૯ SC ૪૫૯; એમ. પેઝિટ્યા અને અન્ય. વી. મુદ્દલા વીરમદ્વપ્પા અને અન્ય,

AIR ૧૯૬૧ SC ૧૧૦૭; ધ બાલાસિનોર નાગરિક સહકારી બેંક લિ. વી.
બાબુભાઈ શંકરલાલ પંડ્યા અને અન્ય,
AIR ૧૯૮૭ SC ૮૪૯; અને દાદી જગન્નાથામ વિ. જમ્મુલુ રામુલુ અને
અન્ય, (૨૦૦૧) ૭ SCC ૭૧):
(AIR ૨૦૦૧ SC ૨૬૯૯: ૨૦૦૧)
(એઆઈઆર એસસીડબ્લ્યુ ૩૦૫૧).

૨૩. કાયદાનું અર્થઘટન ચોક્કસ ખ્યાલોના આધારે કરી શકાતું નથી જે
વિધાનસભાના મનમાં હોઈ શકે છે, અથવા વિધાનસભાએ શું કહ્યું
હોવાની અપેક્ષા છે, અથવા વિધાનસભાએ શું કર્યું હશે, અથવા
વિધાનસભાની ફરજ શું કહેવાની અથવા કરવાની હતી. અદાલતોએ
કાયદાનું સંચાલન તેમને મળે તે રીતે કરવું પડશે, અને કોર્ટ માટે કાયદાની
સ્પષ્ટ ભાષાને તોડી પાડવાની પરવાનગી નથી, જેથી આવા શાબ્દિક
અર્થઘટનથી થતી વાસ્તવિક અથવા કાલ્પનિક મુશ્કેલી ટાળી શકાય.

૧૧.૫ હું એ હકીકતથી વાકેફ છું કે બળાત્કારના કૃત્ય દ્વારા ગર્ભધારણના પરિણામે સ્ત્રી દ્વારા
તેના ગર્ભાશયમાં બાળક રાખવું એ તેના માટે ખૂબ જ આઘાતજનક નથી, પરંતુ તે
અપમાનજનક, ભયાનક અને માનસિક રીતે વિનાશક છે અને એક માનવી તરીકે, ખાસ
કરીને ભારતીય સમાજમાં, તે તિરસ્કાર અને બહિષ્કારનો ભોગ બને છે. આ ખૂબ જ
દુર્ભાગ્યપૂર્ણ છે.

જોકે, તે જ સમયે, ધારી લઈએ કે આ તબક્કે ગર્ભપાત માન્ય છે, તો ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત
કરવાના કિસ્સામાં અરજદારના જીવન માટે જોખમ હોવાની શક્યતા રહેશે. જો ગર્ભાવસ્થા
સમાપ્ત કરવા માટે પ્રસૂતિ પીડા થાય છે, તો દરેક શક્યતામાં તે જ રીતે નવજાત શિશુના
જીવંત જન્મમાં પરિણમશે કારણ કે ગર્ભની પરિપક્વતા ૨૮ અઠવાડિયા છે.

૧૨. કેસના વિચિત્ર તથ્યો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને હું ફક્ત એટલું જ કહી શકું છું કે

અરજદારે હિંમતભેર ગર્ભાવસ્થા આગળ વધારવી પડશે અને જ્યારે સમય આવશે ત્યારે તેણીએ બાળકને જન્મ આપવો પડશે. હું એ હકીકતથી વાકેફ છું કે ન્યાયાધીશ માટે તેમના ચુકાદામાં આવું કહેવું સરળ છે કારણ કે આખરે અરજદારને જ આગળના મુશ્કેલ દિવસોનો સામનો કરવો પડશે, પરંતુ ઉપર જણાવ્યા મુજબ, કાયદો ગમે તેટલો કઠોર લાગે, છતાં તે કાયદો રહે છે અને તેનું સન્માન કરવું જ જોઈએ. તેણીએ સમજવું જોઈએ કે આ તબક્કે ગર્ભપાત તેના પોતાના જીવનને જોખમમાં મૂકશે. હું તેણીને ફક્ત તે જ યાદ કરાવી શકું છું જે બળાત્કારનો ભોગ બનેલી હેલેન ઈવાન્સે આ પ્રકારની પરિસ્થિતિઓમાં કહ્યું હતું. હું ટાંકું છું

"ગર્ભપાત પછી, હું મરવા માંગતી હતી. જ્યારે મેં હમણાં જ મારા બાળકનું જીવન સમાપ્ત કર્યું હતું ત્યારે હું કેવી રીતે જીવી શકું – બળાત્કારથી થતી નકારાત્મક લાગણીઓ ગર્ભપાત દ્વારા દૂર થઈ ન હતી. કંઈ ઉકેલાયું ન હતું; તેના બદલે, દુઃખ હવે બમણું થઈ ગયું હતું."

૧૩. હું કેવિડ સી. રીઅર્ડન પી.એચ.ડી. દ્વારા લખાયેલા "બળાત્કાર, વ્યભિચાર અને ગર્ભપાત; દંતકથાઓથી આગળ શોધ લેખમાંથી એક ટૂંકું અવતરણ પણ ટાંકી શકું છું.

"છેવટે આપણે એ સ્વીકારવું જોઈએ કે જાતીય હુમલામાં ગર્ભવતી બાળકો પણ તેમના અવાજો સાંભળવાને પાત્ર છે. રેબેકા વાસર-કિસલિંગ, જે બળાત્કારમાં ગર્ભવતી થઈ હતી, તેને તેની માતાની હિંમત અને ઉદારતા પર યોગ્ય રીતે ગર્વ છે અને તે આપણને એક મૂળભૂત સત્યની યાદ અપાવે છે જે જૈવિક પિતૃત્વથી આગળ વધે છે. "હું માનું છું કે ભગવાને મારી જન્મદાતા માતાને તેણીએ સહન કરેલા દુઃખ માટે પુરસ્કાર આપ્યો, અને હું તેના માટે ભેટ છું. મારો સર્જક ભગવાન છે, સીરીયલ બળાત્કારી નથી, " તેવી જ રીતે, જુલી માકિમા, જે જાતીય હુમલાના કિસ્સાઓમાં ગર્ભપાત સ્વીકાર્ય અથવા જરૂરી છે તેવી ધારણા સામે ખંતપૂર્વક કામ કરે છે, તે જાહેર કરે છે. "મેં કેવી રીતે શરૂઆત કરી તે મહત્વનું નથી. હું કોણ બનીશ તે મહત્વનું છે."

૧૪. પરિણામે, આ અરજી નિષ્ફળ જાય છે અને આથી તેને નકારી કાઢવામાં આવે છે. જોકે, હું આ બાબતે થોડા નિર્દેશો આપવા માંગુ છું;

- (I) બોટાદ જિલ્લા પોલીસ અધિક્ષક, રાણપુર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલા ૨૦૧૫ ના પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નંબર CR નં.1-૧૦ ની તપાસ સંભાળશે અને કાયદા અનુસાર તે શક્ય તેટલી વહેલી તકે પૂર્ણ થાય તેની ખાતરી કરશે. મને જણાવવામાં આવ્યું છે કે પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં આરોપી તરીકે નામ આપવામાં આવેલા સાત વ્યક્તિઓમાંથી ત્રણની ધરપકડ કરવામાં આવી છે, જ્યારે અન્ય ચારની હજુ સુધી ધરપકડ કરવામાં આવી નથી અને તેઓ ફરાર છે. અન્ય ચાર સહ-આરોપીઓની વહેલી તકે ધરપકડ થાય તે માટે તમામ પગલાં લેવા જોઈએ.
- (ii) બોટાદના કલેક્ટર આ બાબતની વ્યક્તિગત રીતે તપાસ કરશે અને અરજદાર અને અરજદારના પતિ સહિત તેના પરિવારના સભ્યો પર નજર રાખશે. કલેક્ટરે ખાતરી કરવી પડશે કે અરજદારને યોગ્ય તબીબી સુવિધાઓ પૂરી પાડવામાં આવે અને બાળકનો સુરક્ષિત રીતે જન્મ થાય. કલેક્ટરે એ પણ ખાતરી કરવી પડશે કે બાળકના જન્મ પછી, બાળકની સારી રીતે સંભાળ રાખવામાં આવે અને તેને કોઈપણ રીતે ત્યજી દેવામાં ન આવે. જો જરૂરી હોય તો, કલેક્ટર આ સંદર્ભમાં કોઈપણ NGO અથવા અન્ય કોઈપણ સરકારી સામાજિક સંસ્થાની સેવાઓનો લાભ લઈ શકે છે.

(ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.